

Malmö Högskola
Lärarytbildningen

Individ och Samhälle

Examensarbete
15 högskolepoäng

Sex och samlevnad i periferin

Så ser olika aktörer på sex- och samlevnadsundervisningen

Sexual Education in the Periphery
Views from Different Actors on Sexual Education

Emma Abrahamsson
Ulrika Andersson

Lärarexamen 300hp
Samhällsvetenskap och Lärande
Vt 2008

Examinator: Jan-Anders Andersson
Handledare: Bengt Cederberg

Sammanfattning

Sex- och samlevnadsämnet har varit obligatoriskt i svenska skolor i mer än 50 år men trots det finns stora brister i hur det tas upp i undervisningen. Detta understryks av Skolverket som har identifierat att det inte är säkert att alla elever får någon undervisning överhuvudtaget i frågor som rör sex och samlevnad. Denna uppsats undersöker sex- och samlevnadsämnet utifrån tre olika livsvärldar i fem olika kvalitativa intervjuer. Den första undersökningen utgörs av intervjuer med Ungdomsmottagningen Triangeln och RFSU Malmö, två externa sexualupplysare som ofta bistår skolan i sex- och samlevnadsundervisningen. Då bland annat kritik mot lärarutbildning i sex och samlevnad framkom i den första undersökningen ledde vår andra undersökning oss till att intervjua en lärarutbildare för att se på ämnet ur dennes ögon. Den tredje undersökningen utgjordes av intervjuer med två verksamma lärare då det är dessa som ska bedriva sex- och samlevnadsundervisningen samt eventuellt tar hjälp ifrån de externa aktörerna. Vårt intresse riktade sig även till om de möjligtvis fått någon utbildning i ämnet under sin lärarutbildning. Bilden av sex- och samlevnadsundervisningen som gavs av dessa tre undersökningar var tydlig. Undervisningen saknas på många håll och den undervisning som bedrivs är många gånger torftig av olika anledningar som oengagerade och utbildade lärare men även på grund av diffus styrning. Vidare avslöjades ett ytterligare problem, nämligen att pojkar ofta hamnar i skymundan i dagens sex- och samlevnadsundervisning vilket kan visa sig i att de testas för könssjukdomar mer sällan än flickor samt att de tar mindre preventivt ansvar.

Nyckelord: genus och könsroller, lärarutbildning, sex och samlevnad, undervisning,

Sammanfattning	2
1. Inledning.....	4
2. Syfte och frågeställning.....	6
3. Kunskapsbakgrund	7
3.1 Begrepp	7
3.1.1 Sex och samlevnad	7
3.1.2 Sexuellt överförbara sjukdomar (STI).....	8
3.1.3 Genus och könsroller.....	8
3.2 Sexualupplysning	9
3.2.1 Sexualupplysningens bakgrund och tradition	9
3.2.2 Ungdomsmottagningen	10
3.2.3 RFSU – Riksförbundet för sexuell upplysning	10
3.3 Sex- och samlevnadsundervisning i skolan.....	11
3.3.1 Sex- och samlevnadsundervisningens bakgrund och teorier.....	11
3.3.2 Styrdokumenten	12
3.3.3 Genusperspektiv på sex- och samlevnadsundervisningen	13
3.4 Lärarutbildning i ämnet sex och samlevnad.....	15
3.4.1 Genusperspektiv på lärarutbildning i sex och samlevnad	15
4. Metod och genomförande.....	17
4.1 Metodval.....	17
4.1.1 Kvalitativ metod.....	19
4.1.2 Kvalitativa intervjuer.....	20
4.1.3 Urval.....	21
4.1.4 Reliabilitet och validitet	21
4.2 Genomförande	22
5. Resultat och analys.....	25
5.1 Undersökning 1	25
5.1.1 Intervju A	25
5.1.2 Intervju B.....	28
5.2 Undersökning 2	30
5.2.1 Intervju C.....	30
5.3 Undersökning 3	33
5.3.1 Intervju D	33
5.3.2 Intervju E.....	35
5.4 Analys och teoretisk tolkning av undersökningar	37
6. Slutsats och diskussion.....	43
Källförteckning.....	47
Bilaga 1	50
Bilaga 2	52
Bilaga 3	54
Bilaga 4	55

1. Inledning

Den 11 april 2008 meddelade Socialdepartementet att man beslutat tillsätta en särskild arbetsgrupp som ska lämna förslag på hur andelen oönskade graviditeter och spridningen av sexuellt överförbara sjukdomar bland unga ska minska. Socialminister Göran Hägglund uttalar i pressmeddelandet en oro över att antalet tonårsaborter ligger mycket högre än nivån i våra nordiska grannländer samt att antalet konstaterade fall av klamydia ökar dramatiskt. ”Smittskyddsinstitutet redovisade 2007 drygt 47 000 fall av klamydia, vilket är en ökning med över 300 procent jämfört med 1998” (Socialdepartementet). Att ökningen av klamydiainfektioner främst är ett ungdomsproblem understryks vidare då ”[u]ngdomar och unga vuxna mellan 15-29 år står idag för drygt 85 procent av alla klamydiafall” (Socialdepartementet). Arbetsgruppen ska främst arbeta med att komma med förslag på hur man bör arbeta för att förebygga oönskade graviditeter. Men man betonar att ”eftersom frågorna om abort och sexuellt överförbara sjukdomar delvis är sammankopplade är det viktigt att det förebyggande arbetet mot oönskade graviditeter och mot sexuellt överförda infektioner är integrerat och inte sker i skilda spår” (Socialdepartementet). Beslutet att tillsätta en arbetsgrupp ligger helt i linje med regeringens folkhälsopolitiska mål. I regeringens proposition 2002/03:35 *Mål för folkhälsan* kan man utläsa att ”[f]olkhälsan är av stor betydelse för samhällsutvecklingen och insatserna för en bättre folkhälsa bör ingå som en viktig del i arbetet för en uthållig tillväxt, en god välfärd och ett ekologiskt hållbart Sverige”(Regeringen).

Ovanstående pressmeddelande från Socialdepartementet visar på ett stort ungdomsproblem. Ingen kan väl sägas ha missat de otaliga larmrapporter som kablats ut i media vilka föregått ovanstående beslut att be en arbetsgrupp titta på möjligheterna till ett bättre förebyggande arbete. Anledningen till den alarmerande utvecklingen kring ungdomars sexuella hälsa är inte helt okomplicerad att utreda, men som lärare känns det viktigt att undersöka om skolan kan bidra till förändring. Skolan är den plats där ungdomar och vuxna möts dagligen vilket medför att skolan är en utmärkt arena som inbjuder till en dialog rörande

olika samhällsfrågor. Samhällsutvecklingen är starkt beroende av de unga som i framtiden kommer att vara del och forma den, därför är det av yttersta vikt att dessa unga ges de bästa möjligheterna att tillgodogöra sig information i frågor som rör sexuell hälsa.

Sex- och samlevnadsundervisningen är ett obligatorium i skolan och eftersom skolan har ett uppdrag att förmedla information och undervisning i sex- och samlevnadsfrågor är det intressant att undersöka hur detta uppdrag sköts och utförs. Ansvaret för att implementera sex- och samlevnadsundervisningen i skolan ligger enligt styrdokumentet på rektorn. Läroplanen för de obligatoriska skolformerna (Lpo 94) fastslår att "[r]ektor har ett ansvar för att ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen [såsom] exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger" (Lpo 94:4). Eftersom rektor inte alltid befinner sig i direkt kontakt med eleverna är det viktigt att delegering sker samt att en handlingsplan upprättas för att garantera att undervisningen genomförs på bästa sätt. Slutligen erbjuds för närvarande ingen obligatorisk undervisning i sex- och samlevnadsfrågor på lärarutbildningarna och kanske riskerar dessa frågor att prioriteras bort av verksamma lärare som därmed inte känner sig tillräckligt utbildade i ämnet.

2. Syfte och frågeställning

Egen erfarenhet av sex- och samlevnadsundervisning i skolan säger att detta ofta är ett ämnesområde där skolan tar hjälp av externa aktörer. Temadagar och studiebesök arrangeras där eleverna får ta del av sexualupplysning och information från olika utomstående organisationer och enskilda personer speciellt utbildade att informera om frågor som rör sex och samlevnad. Vi beslutade därför att vår undersökning skulle ta en utgångspunkt i några av dessa utomstående aktörers åsikter och erfarenheter. Vi bestämde oss för att intervjua personal på Ungdomsmottagningen Triangeln samt RFSU Malmö. Anledningen till att just dessa valdes var dels den egna erfarenheten som sa att just dessa båda organisationer är ett vanligt inslag i sex- och samlevnadsundervisningen, dels för att information på bland annat deras hemsidor visade på att ett av deras samarbetsområden var just skolinformation. Exempelvis kan man på RFSU Malmös hemsida läsa att deras arbete består i rådgivning, utbildning och information på bland annat skolor och fritidsgårdar (RFSU 1). Vi anser att dessa båda utomstående organisationer är några av de viktigaste aktörerna i sex- och samlevnadsundervisningen som bedrivs idag och som sådana passar deras åsikter och erfarenheter väl som underlag för vår undersökning. Våra undersökningar kommer därför att handla om att ta reda på nedanstående frågeställningar.

- Hur upplever representanter från Ungdomsmottagningen Triangeln, RFSU Malmö, lärarutbildare och verksamma lärare sex- och samlevnadsundervisningen i skolan?
- Finns det likheter och/eller olikheter i åsikterna om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan mellan dessa respondenter?

3. Kunskapsbakgrund

3.1 Begrepp

Utifrån resultaten i de genomförda undersökningarna följer nedan en kortfattad förklaring av en del begrepp som är relevanta för vårt arbete. Begreppen som vi valt ut i nedanstående avsnitt är sex och samlevnad, STI, genus och könsroller. Några av begreppen är både svårdefinierade och därför komplicerade att ge korta förklaringar på. Därför är det viktigt att poängtera att vi här nedan endast ämnar ge vår tolkning av innebörden.

3.1.1 Sex och samlevnad

Sex och samlevnad är ett svårdefinierbart begrepp som det inte går att finna entydiga svar på. Vår definition av begreppet sex och samlevnad är att det är en kombination av frågor som rör sexualitet och samlevnad och eftersom det består av två olika begrepp är det viktigt att definiera dessa. Sexualitet är enligt Nationalencyklopedin något som ”innefattar olika behov och handlingsmönster, vilka kommer till uttryck i fortplantningsbeteende, tillfredsställandet av biologiska drifter, intima och emotionella relationer, sexuell njutning och rekreation” (Sexualitet). När det gäller begreppet samlevnad beskriver Nationalencyklopedin detta som ”liv tillsammans med andra människor [...] med tanke på samarbete och hänsynstagande; ofta om parförhållande” (Samlevnad). Vår definition av begreppet sex och samlevnad blir således att det integrerar människans kroppsliga sexuella drifter med de sociala och emotionella relationer människan har i sin vardag.

3.1.2 Sexuellt överförbara sjukdomar (STI)

När man talar om könssjukdomar använder man ofta begreppet "STI - sexually transmitted infections - [vilket är] ett samlingsbegrepp på olika infektionssjukdomar som sprids sexuellt" (Danielsson & Sundström 2005:34). Ett synonymt begrepp som också används när det gäller sexuellt överförbara sjukdomar är STD, men eftersom betydelsen är densamma kommer vi fortsättningsvis att använda oss av förkortningen STI. Klamydia är den vanligast rapporterade STI i Sverige med totalt 47 124 nya fall år 2007, vilket är en ökning från 15199 dokumenterade fall 1998 (Smittskyddsinstitutet 1). Klamydia är i huvudsak en sjukdom som drabbar ungdomar och unga vuxna. Av samtliga "smittade var 86 procent kvinnor och män i åldersgruppen 15–29 år" (Smittskyddsinstitutet 2). Dessutom pekar statistik på att den största ökningen av antalet klamydiainfektioner sker i åldersgruppen 15-24 år (Smittskyddsinstitutet 3).

3.1.3 Genus och könsroller

"Genus är latin och betyder, slag, sort, släkte, kön" (Hirdman 2003: 11). Hirdman anser att man ska se begreppet genus som att "människor formas och formar sig till Man och Kvinna" (ibid.). Hirdmans resonemang styrks även av Ingegerd Tallberg Broman som menar att bli en pojke eller en flicka är en aktiv konstruktionsprocess som inte ska ses som något givet av naturen (2002:26). Vår användning av begreppet i detta arbete baseras på ovanstående författares definitioner och vi ser alltså på genusbegreppet som att vi inte av naturen föds med vissa egenskaper som gör oss till man respektive kvinna utan att detta är roller som vi lär oss spela. Vi kommer att referera till dessa roller som könsroller, vilka är schablonmässiga föreställningar om vad som är manligt och vad som är kvinnligt, där det kvinnliga ofta är motsatsen till det manliga. Dessa roller är svårföränderliga och djupt förankrade i våra personliga identiteter (Tallberg Broman 2002:26, 28). Som exempel på könsroller eller könskodade egenskaper nämner Tallberg Broman att mannen och manlighet förknippas med den offentliga sfären, arbete och teori medan kvinnan förknippas med den privata sfären, hemmet och praktik (2002:34). Hon pekar också på att om man överskrider sin förväntade

könsroll kan det medföra att man anses vara omanlig eller okvinnlig och man riskerar att bli bestraffad i form av förlöjligande eller förnedringar (2002:29).

3.2 Sexualupplysning

För att skapa förförståelse beskriver vi i avsnitten nedan i korthet sexualupplysningens bakgrund och tradition samt det viktigaste av ungdomsmottagningarnas och RFSU: s verksamheter.

3.2.1 Sexualupplysningens bakgrund och tradition

Sexualupplysningen i Sverige har gamla anor. Redan i början av 1900-talet organiserades den första sexualundervisningen i Sverige av Karolina Widerström som tog upp ämnen som bland annat uppfostran, graviditet och sexuell hälsa. Undervisningen riktade sig till en början främst till unga kvinnor. Från början kallades det alltså för sexualundervisning då den främst inriktade sig på sexualiteten skild från samlevnadsaspekten (Centerwall 2005a:28-29). Sexualupplysning, sexuell hälsa och sexualitet har länge betraktas att ligga inom den kvinnliga sfären och ”präglas av kvinnliga traditioner och förhållningssätt, något som också påverkar arbetsmetodik, värderingar och prioriteringar” (Bolin 1997:13). Andelen män i dessa kvinnodominerade områden som vård, omsorg och undervisning har bara blivit färre (Tallberg Broman 2002:136). Anledningen till detta tycks ligga i de traditionella könsrollerna som råder i vårt samhälle där kvinnor har det övergripande ansvaret för exempelvis reproduktion och uppfostran. Ytterligare en orsak till att det finns få män i sexualupplysningens värld är att mannens sexualitet inte alltid ses på med positiva ögon då det till störst del är män som utövar sexuellt våld och förtryck (Bolin 1997:13). Att sexualupplysning bedrivs enligt traditionella kvinnliga normer kan då betyda att sexualundervisningen och all annan verksamhet som verkar för en god sexuell hälsa inte når fram till pojkar (1997:14-15). Bevis för att sexualupplysningen når ut till pojkar i mindre utsträckning än till flickor kan ses i det faktum att färre pojkar än flickor besöker ungdomsmottagningarna (1997:41). Ungdomsmottagningarna har sedan 1990-talet

identifierat detta som ett problem och hävdar att fler män behövs i de kvinnodominerade barn- och ungdomsmiljöerna (1997:15). Dessutom tar Bolin upp att pojkar ofta föredrar att möta män i ungdomsmottagningarnas informativa verksamheter (1997:30).

3.2.2 Ungdomsmottagningen

Ungdomsmottagningarnas främsta syfte är att ”främja fysisk och psykisk hälsa, stärka ungdomar i identitetsutvecklingen så att de kan hantera sin sexualitet samt att förebygga oönskade graviditeter och sexuellt överförbara infektioner” (Respondent A). Förutom den vård som bedrivs på ungdomsmottagningarna ska även utåtriktad verksamhet ingå i deras arbete, vilket innebär att de ska informera skolklasser, vanligen på högstadiet (Wiksten-Alströmer 2006). På Malmös ungdomsmottagningar, som har ett upptagningsområde med ca 30 000 ungdomar, arbetar bland annat 20 kvinnliga barnmorskor och 3 manliga sjukskötare som möter besökarna i det dagliga arbetet (Respondent A).

3.2.3 RFSU – Riksförbundet för sexuell upplysning

RFSU är ett förbund med en lång tradition och har funnits sedan 1933. Dagens organisation är uppdelad i olika delar där en del är förbundet som ”arbetar med upplysning, utbildning och opinionsbildning genom att arrangera kurser, konferenser och delta i debatter” (RFSU 2). I Malmö är lokalavdelningen uppdelad i två delar där RFSU-gruppen är den professionella delen som består av två socionomer och en folkhälsovetare, anställda för att bedriva bland annat hiv-preventivt arbete. Deras arbete innebär även rådgivning och information till både grupper och individer. Vidare arrangerar de utbildningar ”kring sexualitet, samlevnad och säkrare sex för yrkesverksamma, studenter eller organisationer” (RFSU 1).

3.3 Sex- och samlevnadsundervisning i skolan

Nedan följer en genomgång av bakgrund och teorier som rör sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Forskningen som vi har valt att utgå ifrån anser vi vara relevant för vårt resonemang angående resultaten av våra undersökningar. Vi går även igenom några av de dokument som styr skolan, lärare och innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen då vi anser att det är viktigt att veta vad de tar upp angående sex och samlevnad. Här är det viktigt att peka på att det finns en skillnad mellan läroplaner och kursplaner å ena sidan samt Skolverkets referensmaterial å andra sidan. Läroplanerna och kursplanerna är dokument som ger skolan och den enskilde läraren direktiv om innehållet i undervisningen medan referensmaterialet ska se som ett stöd till verksamma lärare. Det sista avsnittet diskuterar sex- och samlevnadsundervisningen ur ett genusperspektiv då detta är relevant för att tolka resultaten i våra undersökningar.

3.3.1 Sex- och samlevnadsundervisningens bakgrund och teorier

Sedan 1955 är sex- och samlevnadsundervisningen obligatoriskt (Centerwall 2005b:35). I samband med att denna lag antogs gavs en lärarhandledning i sexualundervisning ut av Kungliga Skolöverstyrelsen då man ansåg att ”föräldrarna inte räcker till som sexualupplysare av flera olika skäl – bristande kunskaper, en distans mellan föräldrar och barn, personliga hämningar, hemmens olika förutsättningar m fl” (2005b:36).

1977 kom en ny lärarhandledning som döpte om ämnet till sex och samlevnad och som uttryckte tankar om att sex var en källa till glädje och som tog större hänsyn till ungdomars sexualitet. Vidare skulle sex- och samlevnadsundervisningen även ta upp frågor som handlade om könsroller, jämställdhet och sexism (2005b:40-41). Efter lärarhandledningen från 1977 har ingen ny getts ut. Istället för lärarhandledning gav Skolverket ut ett referensmaterial 1995, *Kärlek känns! förstår du?* då man såg en risk i att ämnet prioriterades bort. I materialet ses lärarens roll som ”vägledare genom ett kunskapsområde som [är] mer personligt och intimt än något annat enskilt ämne” (ibid.).

Trots att ämnet bör tas upp enligt läroplanerna förekommer sex- och samlevnadsundervisningen allt mer sällan på landets skolor och detta gäller främst på

gymnasieskolorna (Wiksten-Alströmer 2006). Mot bakgrund av detta uttalande är det intressant att ta del av Skolverkets ”Nationella kvalitetsgranskningar 1999”. Här undersöktes hur sex- och samlevnadsundervisningen bedrevs på 80 skolor runt om i landet och resultatet sammanfattas med att det visar på en stor variation samt att endast ett fåtal skolor har nedskrivna mål för sin sex- och samlevnadsundervisning. Vidare görs det även tydligt i granskningen att ”[s]om en följd av att det ofta saknas lokalt nedskrivna mål är innebörden i begreppet ’sex och samlevnad’ diffus” (Kvalitetsgranskningar 1999:52). På grund av detta blir lärarnas uppdrag otydligt och det är inte alltid klart vem som ska ansvara för sex- och samlevnadsundervisningen (ibid.). Granskningen ledde till att Skolverket slog fast att det inte finns några garantier för att alla svenska elever får undervisning i ämnet (SOU 2004:230).

Vidare påpekar Skolverket i *En fördjupad studie om värdegrunden* att det på många skolor framförts argument som tidsbrist eller bristande styrning från rektors sida vilka ligger till grund för avsaknad av sex- och samlevnadsundervisning (Modigh 2000:61). Förutom den rena avsaknaden av undervisning i ämnet sex och samlevnad har Skolverket identifierat ytterligare problem, nämligen att undervisningen ofta stannar vid de biologiska aspekterna i ämnet samt att det även finns en stor okunskap om kopplingar till värdegrundsfrågor som exempelvis genus och jämställdhet (Modigh 2000: 30-31). Med dessa brister i åtanke föreslår därför Skolverket att den kunskap som finns måste samordnas på skolorna och att målformuleringarna i Läroplanerna måste göras tydligare och inte bara nämnas som rektorns uppdrag (Kvalitetsgranskningar 1999: 53).

3.3.2 Styrdokumentet

Det är viktigt att ta upp de dokument som styr skolans verksamhet i en undersökning som diskuterar undervisning. Därför redogörs nedan de olika styrdokument som direkt berör innehållet i skolans undervisning.

Läroplanen ”kan sägas vara samhällets styrinstrument för skolan och dess personal” (Jarlbro 1997:8). I dagens Läroplan för de obligatoriska skolformerna (Lpo 94) ska rektorn ansvara för att ”ämnesövergripande kunskapsområden integreras i undervisningen i olika ämnen. Sådana kunskapsområden är exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger” (Lpo 94:17). På liknande sätt tas det upp i Läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94:17). Vidare säger

läroplanen att skolan ska ”motverka traditionella könsmonster. Den ska därför ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla sin förmåga och sina intressen oberoende av könstillhörighet” (Lpo 94:4).

Ett annat styrdokument som ligger till grund för skolans verksamhet är kursplanerna. Dessa reglerar till viss del vilket ämnesstoff och arbetssätt som ska tas upp inom respektive ämne (Jarlbro 1997:8). Det finns en viss möjlighet att tolka olika formuleringar i kursplanerna som ett bevis för att man ska ta upp frågor som rör sex och samlevnad. Bland annat står det i kursplanen för samhällskunskap i grundskolan att ett mål att sträva mot är att eleven ”utvecklar sin förmåga att kritiskt granska samhällsförhållanden och kunna se konsekvenser av olika handlingsalternativ” (Samhällskunskap). Eftersom det inte är tydligt vilka samhällsförhållanden som avses kan läraren välja hur han eller hon vill tolka detta påstående.

Däremot är det endast kursplanerna för Biologi och Religionskunskap på grundskolan som specifikt nämner begreppet sex och samlevnad. Kursplanen för Religionskunskap tar upp att ”[ä]mnet belyser samlevnad och jämställdhet ur ett religions- och livsåskådningsperspektiv” (Religionskunskap). I kursplanen för Biologi kan läsa att man inom ämnet tar upp frågor som ”utifrån perspektivet att ta ansvar både för sig själv och andra behandla[r] frågor om kärlek, sexualitet och samlevnad” (Biologi). Vidare belyses även att ämnet Biologi på grundskolan ska utveckla kunskap om ”människokroppens byggnad och funktion ... [samt]... pubertetens inverkan på individen” (Biologi). I kursplanerna för gymnasiet tas begreppet sex och samlevnad inte upp specifikt i något av kärnämnen (Kvalitetsgranskningar 1999).

Kärlek känns! förstår du? är ett referensmaterial från Skolverket och tänkt att användas i undervisning som rör frågor om sex och samlevnad. Här ges lärarna olika tips och råd angående metoder och innehåll som kan tas upp i sex- och samlevnadsundervisningen. När det gäller könsseparerade grupper menar Skolverket att det finns fördelar med att pojkar och flickor delas upp i olika grupper under delar av sex- och samlevnadsundervisningen. På så vis ”ger man båda könen chans att ställa frågor som kan upplevas som pinsamma i en blandad grupp (Centerwall 2000:118).

3.3.3 Genusperspektiv på sex- och samlevnadsundervisningen

Från att ha varit ett traditionellt manligt yrke kom kvinnorna in i läraryrket runt 1850 då man betraktade dem väl lämpade till att utbilda på grund av att de ansågs vara kärleksfulla,

moderliga, emotionella och mer moraliska än män (Tallberg Broman 2002:47,49). Idag är pedagogyrket ett kvinnodominerat yrke där det endast är gymnasielärare som har en jämn fördelning mellan könen (2002:68). Att män utgör en så liten del av lärarkåren kan medföra att pojkar allt oftare marginaliseras i skolvärlden, med ofullständiga betyg och osäkrare framtid, detta då de inte får några manliga förebilder under deras skolgång (2002:69). Pojkar som grupp visar tydligare tendenser än flickor att de inte klarar av skolans mål och krav (2002:150). Detta kan därmed sägas bero på att skolan är en feminiserad miljö och att pojkar inte kan tillgodogöra sig undervisningen på samma sätt som flickor. På grund av detta har det utvecklats olika pedagogiska program för pojkar som går ut på att de ska undervisas av manliga lärare i centrala genusrelaterade frågor så som "våld, sexualitet och olika manlighetsbilder" (2002:99). Att de flesta lärarna är kvinnor tyder på att de flesta som undervisar i sex och samlevnad även kommer vara kvinnor.

Utbildningssystemet är en plats som har stora förutsättningar att "skapa, befästa och utveckla speciella definitioner av kvinnligt/manligt" (Tallberg Broman 2002:129). Skolan är den plats då flickor och pojkar integreras i störst utsträckning under hela livet, men trots det råder ibland könssegregation i vissa ämnen. Man delar då upp flickor och pojkar där man anser att en könsuppdelning gynnar lärandet (2002:118). Eftersom flickor förväntas att ta mindre plats i diskussioner i en blandad grupp använder man sig i skolan av detta argument att en könsuppdelning gynnar lärandet. Ofta sker uppdelningen även i ämnen som är mer socialt betonade (2002:119). Sex och samlevnad är ett av de ämnen då lärare, i större utsträckning än i andra ämnen, tenderar att dela upp flickor och pojkar i olika grupper (Modigh 2000:30). En av anledningarna till detta kan vara att man på sätt låter eleverna prata om känsliga sexuella saker utan det andra könets närvaro. Däremot menar Bolin att man i innehållet i sex- och samlevnadsundervisningen inte ska överdriva skillnaderna mellan flickor och pojkar, utan att de ofta frågar och känner samma saker (1997: 26-27).

Vare sig en könssegregation gynnar eller missgynnar eleverna är det viktigt att tänka på att de ofta har andra mål med skolan än själva undervisningen. Tallberg Broman menar att de även använder skolan som en plats att skapa gemenskap och att utveckla sin egen identitet. Vidare finns en fara med könsuppdelade grupper då detta kan utgöra ett hinder för skolan i sin strävan att motverka traditionella könsroller (2002:140).

3.4 Lärarutbildning i ämnet sex och samlevnad

Den statliga utredningen ”Samhällets insatser mot hiv/STI – att möta förändring” belyser att läraren endast kan ”tillhandahålla en god undervisning i sex och samlevnad [genom] att ... utbildas inom ämnesområdet” (SOU 2004:230). Utredningen visar samtidigt på att sex- och samlevnadsundervisningen på landets lärarutbildningar var näst intill obefintlig 1996 (SOU 2004:230). I en kartläggning av lärarutbildningarna i Sverige år 2004 visar RFSU att det finns valbara kurser i ämnet sex och samlevnad på endast nio av de 23 utbildningarna i landet (Kartläggning 2004:4). Dessutom pekar man i samma kartläggning på att det är få studenter som väljer dessa kurser vilket resulterat i att endast 6 % av framtida lärare har kompetens att undervisa i ämnet (2004:15). I en artikel i Dagens Nyheter uttalar RFSU och Lärarnas Riksförbund sig tillsammans om att de ser dessa siffror som alarmerande. Med tanke på de ökade antalen STI menar man därför att sex- och samlevnadsundervisningen som varit obligatoriskt i över 50 år i Sveriges skolor även måste göras obligatorisk på landets lärarutbildningar (Fjelkner & Regnér). I RFSU: s skrift *10 punkter för en bättre sexualundervisning i skolan* ges exempel på hur lärarutbildningarna i landet borde agera för att bättre rusta sina studenter. Bland annat nämns att det är viktigt att studenterna ges ”en generell kunskap, som exempelvis tar upp barns och ungdomars psykosexuella utveckling, ungdomssexualitet och vissa grundläggande metoder” (10 punkter 2004:2). Vidare kan lärarutbildningarna ge studenterna möjlighet att fördjupa sig i frågor som rör genus, ”sexualteori, fördjupade metodkurser eller folkhälsovetenskapliga perspektiv. På så sätt kommer de enskilda skolorna att på sikt ha en kår av lärare som kunskapsmässigt kompletterar varann” (ibid.). RFSU fastslår vidare att ämnet sex och samlevnad är privat och därmed svårt att undervisa om. Därför menar man att det är extra viktigt att ”lärare får en god grund att bygga vidare på. Ämnet kräver att man är förberedd. Liksom att det måste börja ses som ett ämne likvärdigt med andra” (ibid.). Även dessa argument talar starkt för att man bör göra ämnet sex och samlevnad obligatoriskt på lärarutbildningarna i Sverige.

3.4.1 Genusperspektiv på lärarutbildning i sex och samlevnad

Ungdomar får information om sex och samlevnad från en mängd olika källor där skolan är en

av dessa källor. Författarna Eva Lundgren och Renita Sörensdotter nämner att denna information vinklas på olika sätt beroende på varifrån den kommer. ”De lärare som håller i informationen präglar vad som sägs och på vilket sätt” (2004:72). Författarna menar att man som lärare har ett väldigt stort ansvar och inflytande över innehåll och hur detta förmedlas. Från den tidigare teoretiska genomgången som pekar på att skolan är en feminiserad miljö kan man anta att det som sägs i skolan har en kvinnlig prägel. Däremot menar RFSU i sin kartläggning av sex- och samlevnadsundervisningen på lärarutbildningarna att trots att så få av dessa erbjuder sina studenter kurser i ämnet att ”[g]enuskunskapen ... numera [är] ett etablerat inslag i hela lärarutbildningen” (Kartläggning 2004:15). Denna kunskap kommer därmed att genomsyra all deras framtida undervisning, även den eventuella sex- och samlevnadsundervisningen.

4. Metod och genomförande

4.1 Metodval

Vår ansats är att få kunskap om hur sex- och samlevnadsundervisningen upplevs av respondenterna i vår undersökning. För att arbetet ska få den tyngd som krävs så måste kunskapen även ha en vetenskaplig förankring. I boken *Vetenskapligt tänkande – från kunskapsteori till metodteori* beskriver Jan Hartman att vetenskapsteorier kan delas in i två delar, därmed skiljer han på positivistisk och hermeneutisk vetenskapsteori. Enligt Hartman har positivismen drag som gör den mer attraktiv och använd av forskare inom naturvetenskapen, men det går inte att utesluta att den även passar för forskning inom andra vetenskapliga områden. Den andra delen av vetenskapsteorin, den hermeneutiska, strävar enligt författaren ”efter förståelse för hur människan uppfattar världen. Dessa uppfattningar kan inte mätas [...] utan man måste tolka människans beteende för att på så sätt nå en förståelse för hur de uppfattar världen” (2004:107). Denna vetenskapsteori har således stor betydelse för samhälls- och beteendevetenskaperna då den istället för att mäta hur världen är, försöker finna ut hur människor uppfattar eller tolkar den (2004:106). Vårt arbete kan därmed sägas utgå från hermeneutiska vetenskapsteorier som söker finna förståelse för en grupp individers livsvärld och deras handlande, som Jan Hartman benämner det (2004:192).

En vetenskaplig teori är en samling deskriptiva satser, avsedda att beskriva det som finns i världen samt vilka samband som råder (2004:110). Hartman definierar vidare två huvudgrupper av satser, existenssatser som formulerar antaganden om vad som finns i världen samt relationssatser som uttrycker relationen mellan två eller flera av de existerande företeelserna (2004:112-113). Relationssatserna uttrycker framförallt orsaksrelationer, vanligtvis säger man att ”en händelse orsakade en annan” (2004:113). Men författaren menar dock att detta är en alltför enkel syn. Istället måste man tänka sig ett fält av orsaker där en av faktorerna är den utlösande och viktigast orsaksfaktorn, men inte den enda som har inflytande

över händelsen (2004:114). Därför menar vi att man måste iaktta försiktighet med teorier som förklarar att höga STI-tal bland ungdomar endast beror på en bristande sex- och samlevnadsundervisning. Enligt Hartman finns det metoder för att rättfärdiga olika relationssatser då detta inte enbart går att göra genom observationer. En metod för detta är induktivismen som bygger på att man utifrån en observerad regelbundenhet formar slutsatser. När det gäller en hypotes att alla korpar är svarta har denna formats utifrån ett induktivt rättfärdigande där alla gjorda observationer har verifierat antagandet. Alla korpar man studerat har således varit svarta vilket lett oss till slutsatsen att alla korpar är svarta (2004:150). Fördelarna med ett induktivt rättfärdigande, enligt författaren, är att det först och främst finns ”skäl att anta att människan tänker induktivt. Vi är helt enkelt konstruerade så att vi har en tendens att forma generella trosföreställningar när vi ser en regelbundenhet, och vi förväntar oss automatiskt att regelbundenheten skall bestå” (2004:155). En annan fördel är att ett induktivt rättfärdigande kan användas i många olika fall. ”Metoden är generell genom att den skulle kunna användas i de flesta empiriska vetenskaper, samt i många icke vetenskapliga sammanhang” (ibid.). Slutligen menar Hartman att en sista fördel med ett induktivt rättfärdigande är att det

utvidgar vårt vetande. Från början har vi bara kunskap om vad som varit fallet vid enstaka tillfällen. Genom att tillämpa det induktiva rättfärdigandet, kan vi plötsligt ha mycket mer kunskap; kunskap som inte handlar om vad vi observerat, utan dessutom om vad vi inte observerat, och om det som kanske inte inträffat ännu. Vi kan således använda oss av en induktiv slutsats för att förutsäga vad som kommer att hända - vi får kunskap om framtiden (ibid.).

Ur detta resonemang kan man anta att ett induktivt rättfärdigande av en relationssats är enbart positivt. Hartman anför dock en hel del kritik mot denna metod då den uppvisar en mängd brister som kan leda vetenskapsmän att formulera fel slags teorier (2004:158). Hartman underbygger kritiken genom att peka på olika problem. Bland annat menar han att en induktiv metod ska bygga på en teorineutral observation, något som inte är möjligt då vi alltid styrs av förutfattade meningar. Våra observationer styrs alltså från början ”av en föreställning om vad vi är ute efter” (ibid.).

För att rättfärdiga vårt metodval måste vi härmed förklara att vi i vårt arbete inte är ute efter att forma en generell relationssats rörande sex- och samlevnadsundervisningen och dess konsekvenser för elever och lärarstuderande i stort. Vi är bara ute efter att se om ett eventuellt samband kan finnas på de områden och personer som ingår i vår undersökning. Vi är även medvetna om att en observation inte kan vara teorineutral utan medger att våra observationer styrdes av frågor som rörde de områden vi var intresserade av.

När det gäller sanningshalten hos en vetenskaplig teori menar Hartman att denna ska ”bedömas utifrån hur väl de överensstämmer med hur världen uppför sig. Teorierna är konstruktioner med vars hjälp vi kan kontrollera vår omgivning, och är inte beskrivningar av verkligheten” (2004:143). Beträffande detta arbete så är vår användning av de olika teorierna ett sätt att verifiera vårt undersökningsområde, det vill säga bland annat kvaliteten på sex- och samlevnadsundervisningen och dess konsekvenser i den livsvärld våra respondenter verkar. Däremot kan dessa teorier inte generellt användas för att beskriva verkligheten i stort utan bara för att kontrollera och verifiera de saker vi har valt att undersöka.

4.1.1 Kvalitativ metod

Genom att vi valde att utgå från hermeneutiken ledde detta till att de undersökningar vi gjorde var kvalitativa då dessa ”karakteriseras av att man försöker nå förståelse för livsvärlden hos en individ eller grupp individer” (2004:273). Hartman menar att det är individens livsvärld som bestämmer hennes ”natur, och gör dem till det slags människor de är. Denna mening kan inte observeras endast genom observation, utan kunskap om denna mening får vi genom tolkning av det vi observerar” (ibid.). En kvalitativ undersökning har alltså som syfte att utveckla en hermeneutisk teori med hjälp av analyser och tolkningar av människors beteende (2004:274). Tolkningar av olika beteenden måste rättfärdigas och ”[v]i rättfärdigar en tolkning av ett observerat beteende med hänvisning till vår helhetsuppfattning om personen” (2004:275). På så sätt, menar Hartman, får vi ny information vilken rättfärdigar en ny helhetsuppfattning om personen (ibid.).

Den metod vi valde för att genomföra vår kvalitativa undersökning bygger på interaktiv induktion. Forskningsprocessen karakteriseras av att man formulerar en fråga men att denna kan omformuleras och ersättas av en ny under arbetets gång allt eftersom vad man kommer fram till i undersökningarna. Hartman menar alltså att en av idéerna bakom ett interaktivt arbetssätt är att ”man skall låta datamaterialet påverka undersökningen” (2004:290). Hartman beskriver därefter processen för interaktiv induktion på följande sätt. Efter att den inledande frågan har formulerats görs en första planering som ska ligga till grund för en liten undersökning. Enligt Hartman karakteriseras interaktiv induktion av att man i detta läge inte har ”någon idé om hur frågan kommer att besvaras eller vad som kan vara intressant att fördjupa sig i, utan man vill ... upptäcka detta” (ibid.). Den första undersökningen kommer

således att leda till materialet alstrar teoretiska idéer vilka forskaren sedan väljer att sortera. De som anses viktiga att undersöka vidare ligger till grund för en andra planering och ett nytt urval görs som ska hjälpa till att utveckla de teoretiska idéerna. Efter den andra undersökningen görs en andra analys och tolkning av materialet som även jämförs med det från den första undersökningen. Resultatet kan vara att de teoretiska idéer man fått tidigare förstärkts, men även att nya dyker upp. Utifrån detta går man vidare in i en ny planering, undersökning och tolkning (ibid.). ”Efterhand som den upprepade processen fortlöper kommer man att upptäcka att man inte får så mycket ny kunskap ... och ytterligare intervjuer och observationer tillför inte något. Man har då nått mättnad” (2004:291). I och med detta kan undersökningen avslutas och man formulerar härmed sin teori.

Denna metod har utgjort grunden för våra undersökningar då resultatet från de första två intervjuerna gav oss nya infallsvinklar och ledde oss därför vidare i vårt arbete. Vår andra undersökning fick oss att inse att vi behövde utreda ytterligare aspekter vilket bidrog till genomförandet av de sista två intervjuerna.

4.1.2 Kvalitativa intervjuer

Alan Bryman beskriver i boken *Samhällsvetenskapliga metoder* att intervjun sannolikt är den mest använda metoden i kvalitativ forskning (2002:299). Vidare beskriver man att kvalitativ forskning lägger ”tyngd på intervjupersonernas egna uppfattningar och synsätt” (2002:300). Bryman menar att en kvalitativ intervju ska man låta röra sig i olika riktningar då man på så sätt bäst får reda på vad intervjupersonen upplever viktigt. Intervjuerna kan därmed avvika från eventuella frågeguider som formulerats, man kan härmed också ställa nya frågor som uppkommit i och med dessa avvikelser. Kvalitativa intervjuer tenderar därför att ”vara flexibla och följsamma efter den riktning som intervjupersonernas svar går i” (ibid.).

Formen vi valde för våra kvalitativa intervjuer var semi-strukturerade intervjuer. Bryman beskriver att intervjuaren här har ”en lista över förhållandevis specifika teman som ska beröras (det kallas ofta för en intervjuguide), men intervjupersonen har stor frihet att utforma svaren på sitt eget sätt” (2002:301). Vidare förklarar författaren att intervjuaren har stor frihet att låta frågorna komma i annan ordning än den som anges i intervjuguiden, vilket understryker att semi-strukturerade intervjuer är mycket flexibla (ibid.). Våra intervjuer utfördes därmed utifrån mer eller mindre detaljerade intervjuguider (Bilaga 1 -4). Vi märkte

snart att denna metod passade våra syften samt gav oss en stor frihet att komma upp med följdfrågor i takt med att intervjupersonerna utvecklade sitt resonemang.

4.1.3 Urval

Urvalet i de olika undersökningarna gjordes med strategiska urval. Knut Halvorsen författare till boken *Samhällsvetenskaplig metod*, förklarar att urval av kvalitativa data sker ofta med hjälp av strategiska urval där syftet är ”att få största möjliga kvalitativa innehåll i informationerna, till exempel från undersökningsenheter som man anser vara typiska” (1992:102). Vidare menar Halvorsen att strategiska urval ”är att föredra om det urval som ska göras är litet” (ibid.) och bör då grundas på vad som verkar intressant för undersökningen. ”Vid induktiva tillvägagångssätt sker urvalet av undersökningsenheter fortlöpande under projektets gång. Syftet är inte att få ett representativt urval utan att få ett urval där enheterna är så kvalitativt olika som möjligt” (ibid.). Vårt urval i de första två baserades alltså på strategiska urval då vi ville få fram så bra och kvalitativt material som möjligt. Det var också viktigt för oss att informationen kunde leda arbetet vidare och därmed var vi beroende av att basera vårt urval på strategiska val.

4.1.4 Reliabilitet och validitet

”I vetenskapliga sammanhang är det viktigt att observationerna uppfyller kraven på *pålitlighet* (reliabilitet) och *giltighet* (validitet). Pålitligheten har att göra med att man ska kunna göra samma observation *upprepade gånger*” (Hartman 2004:146). Vidare har ”giltighet ... att göra med hur *korrekt* observationen är, det vill säga hur väl den visar oss världen som den är” (ibid.). Enligt Bryman är begreppen reliabilitet och validitet först och främst viktiga i kvantitativa undersökningar. Däremot menar han att då ”mätning inte är det främsta intresset för kvalitativa forskare blir frågan om validitet egentligen inte något som är av speciell betydelse för sådana undersökningar” (2002:257). När det gäller reliabilitet och validitet i den kvalitativa forskningen menar Bryman dock att man kan anpassa dessa begrepp till forskningen med att lägga mindre vikt på frågor som rör mätning (ibid.). Intern validitet,

vilket innebär ”att det ska finnas en god överensstämmelse mellan forskarens observationer och de teoretiska idéer som denne utvecklar” (ibid.), är ett begrepp som kan användas för att verifiera kvalitativ forskning och som sådant passar det vårt syfte. Dock är vi medvetna om att vår undersökning inte är lika omfattande som den forskning Bryman refererar till men vi anser ändå att vi kan hävda en god överensstämmelse mellan våra teorier och observationer. Slutligen finns det en annan aspekt som rör validiteten i vårt arbete då Margareta Forsberg påpekar att vetenskapliga studier om sexualitet skiljer sig från andra studier på grund av ämnets känsliga karaktär. Dessutom finns få större studier då det är vanligare att man forskar på mer avgränsade områden som exempelvis ungdomsmottagningsbesökare på en viss ort. Trots att studierna inte var för sig ger en representativ bild av ungdomars sexualitet hävdar Forsberg att de ändå tillsammans ”formar en bild av utvecklingen under det sena 1900-talet” (2000:11). Vi är alltså medvetna om att studier som vi bygger vårt resonemang om ungdomars sexualitet på kan ha vissa brister i representativitet, men med Forsbergs argumentation att det ändå ger en god bild av en helhet ämnar vi använda oss av dessa studier.

4.2 Genomförande

Vår undersökning började med att vi problematiserade utifrån föreställningen att sex- och samlevnadsundervisningen var för dålig med tanke på höga STI-tal. Erfarenheten sa oss att frågor som rörde sex och samlevnad främst togs upp av representanter från utomstående organisationer på enstaka temadagar. Lärarutbildning i ämnet sex och samlevnad hade ingen av oss stött på under våra tio terminer på Malmö Högskola och vi undrade om detta kunde påverka kvaliteten på sex- och samlevnadsundervisningen ute på skolorna. Därmed tog vi kontakt med två utomstående organisationer som är involverade i skolinformation när det gäller sex- och samlevnadsfrågor. Resultatet från dessa intervjuer sa oss att kunskapen och engagemanget brast både hos lärare på skolor i Malmö och på Lärarutbildningen på Malmö Högskola. En andra undersökning företogs därmed då vi ville undersöka vilka möjligheter som gavs lärarstuderande på Malmö Högskola att utbilda sig i sex- och samlevnadsfrågor. Resultatet från intervjun på Lärarutbildningen på Malmö Högskola jämfördes sedan med resultatet från den första undersökningen. Ur detta material dök ytterligare frågor upp som vi ville gå vidare med i ännu en undersökning. Denna företogs med hjälp av två verksamma

lärare på två olika skolor i Malmö. Syftet med detta var att få svar på frågor som rörde deras syn på dels sin egen undervisning, men även för att få en inblick i den faktiska sex- och samlevnadsundervisning som bedrivs på ett par av skolorna i Malmö. Dessutom framkom i de första två undersökningarna en del frågor som rörde ett genusperspektiv på sex- och samlevnadsinformation och vi ämnade därför gå vidare även med detta. På grund av att vi sedan kände av en viss tidsbrist då planering och genomförande av ovanstående undersökningar tagit mycket tid i anspråk valde vi sedan att avsluta vår undersökning. Vi kände även att vi hade tillräckligt med kunskap att forma en teori som baserar sig på utgången av våra frågeställningar.

I vår första undersökning intervjuade vi två representanter från utomstående organisationer som ofta bjuds in för att informera om sex och samlevnad på skolorna. Organisationerna som valdes ut grundades främst på egen erfarenhet att de är viktiga och frekventa aktörer i skolinformationen. Den första intervjun genomfördes på Ungdomsmottagningen Triangeln i Malmö där vi mötte respondent A, en utbildad sjukskötare som även har läst sexologi samt pedagogik på högskolenivå. I A:s arbetsuppgifter ingår att jobba dels terapeutiskt, vilket framförallt innebär samtal med pojkar, dels utåtriktat på skolor och institutioner. I sitt arbete träffar A uppemot 1800 pojkar för konsultationer och samtal årligen. Vidare tar han emot cirka 200 par och 150 flickor för samtal. Arbetet ute på skolorna går främst ut på att upplysa om Ungdomsmottagningens arbete samt om olika frågor som rör sexuell hälsa och preventionsmetoder. Den andra intervjun som genomfördes i den inledande undersökningen var på RFSU-gruppen i Malmö. Där intervjuade vi respondent B, utbildad socionom med vidareutbildning i bland annat sexologi. B arbetar med både utbildning och rådgivning samtidigt som han är RFSU Malmös presskontakt.

Den andra undersökningen som genomfördes var med en anställd på Lärarutbildningen på Malmö Högskola. Respondent C är i grunden utbildad psykolog, men hon har även läst sexologi och de senaste fyra åren har hon varit anställd på Lärarutbildningen i Malmö. Tidigare arbetade hon på Lärarutbildningen i Jönköping och i hennes arbetsuppgifter där ingick delvis sex- och samlevnadsundervisning för blivande lärare.

Slutligen intervjuades två verksamma lärare anställda på skolor i Malmö. Respondent D är utbildad gymnasielärare i ämnena samhällskunskap och psykologi i Växjö där man i motsats till Lärarutbildningen i Malmö läser ämnena separat från pedagogiken. Hon är anställd på en gymnasieskola i Malmö och har jobbat som lärare sedan höstterminen 2007. Den andra intervjun genomfördes på en F-9 skola med en SO-lärare som undervisar elever i årskurserna 7-9. Respondent E har utbildat sig till lärare i Linköping och Kalmar och är behörig i samtliga

SO-ämnen utom religion. E är verksam lärare sedan åtta år och har arbetat de senaste fyra åren på undersökningsskolan. Även han har läst sina ämnen fristående från pedagogiken.

5. Resultat och analys

5.1 Undersökning 1

Vår första undersökning gjordes med A på Ungdomsmottagningen Triangeln och B på RFSU Malmö i egenskap av representanter från utomstående organisationer knutna till skolans sex- och samlevnadsundervisning. De semi-strukturerade intervjuerna genomfördes med hjälp av intervjuguiden. Innehållet i dessa skiljde sig till viss del åt då vi hade frågor som rörde organisationernas enskilda egenskaper. De likartade frågorna rörde områden som sex- och samlevnadsundervisningen i skolan samt det preventiva arbetet för att förhindra STI. Resultatet från dessa båda intervjuer visade att det fanns en del likheter i respondenternas resonemang. Dessa valde vi att fokusera på och därmed sattes rubrikerna nedan.

5.1.1 Intervju A

Syn på skolans sex- och samlevnadsundervisning

När det gäller sex- och samlevnadsundervisning menar A att det är av yttersta vikt att denna sker i skolan. Här ska samtiden och samhället diskuteras och då vår samtid är oerhört sexualiserad är det extra viktigt att man pratar om detta i skolan. A menar att den sexuella hälsan kan skolan få hjälp med av utomstående, men andra saker som exempelvis beteende, synen på sig själv och hur man ser på verkligheten måste diskuteras och belysas i klassrummet. En viktig aspekt när det gäller att förhindra spridning av klamydia är ökad tillgänglighet av information, upplysning, vård och preventivmedel och A menar att detta

arbete måste bli bättre. Vidare ska inte skolan jobba terapeutiskt utan pedagogiskt och allmänt, det behöver inte vara krångligare att prata om sex och relationer än att undervisa matematik.

A menar att man kan se att ungdomars sexuella beteende har förändrats. Antalet sexuella partners har ökat bland ungdomar, i alla fall under en kortare tidsperiod. Man tycker inte att det är något konstigt att ha sex med en person man inte känt mer än en kort tid. Dessutom skiftar man partners och vid smittspårningen kan man se att det rör sig om vänner i samma krets. Vidare åker ungdomar utomlands och har sex med tillfälliga partners utan att använda kondom. Exempelvis berättar A att han pratat med pojkar som besökt prostituerade i Thailand utan en tanke på att skydda sig.

Då lärarens roll diskuteras anser A att samarbetet mellan Ungdomsmottagningen och verksamma lärare har blivit bättre, men fortfarande finns det mycket att göra. A menar att lärarna inte tar sex- och samlevnadsämnet på allvar. Dessutom engagerar de sig för dåligt i frågor som rör sexuell hälsa och sexualitet. Vidare betonar A hur viktig lärarens roll är då vi inte kan förändra ungdomars sexuella beteende på en timme. Kontinuiteten är viktig då det gäller att förändra beteende och attityder och den viktigaste aktören i detta arbete är skolan. Dessutom är det inte svårt att integrera sex- och samlevnadsfrågor i den ordinarie undervisningen, exempelvis nämner A att man kan använda kvinnors och mäns fertilitet i olika räkneexempel i matematiken.

A understryker att det inte är Ungdomsmottagningen som ska sköta sex- och samlevnadsundervisningen, denna ska lärarna ha hand om. Ungdomsmottagningens roll är att informera om sin verksamhet samt att bistå skolan i frågor där det behövs. Dock ses och behandlas Ungdomsmottagningen som specialister i ett ämne de flesta lärare borde kunna undervisa om och detta leder många gånger till att skolan överlåter ansvaret för sex- och samlevnadsundervisningen på dessa experter. A inser att vissa lärare tycker att det kan vara svårt att prata om sex, men menar vidare att det alltid finns andra sätt att prata om sexualitet. En lärare måste inte gå in på detalj i anatomi eller sexuella situationer för att bedriva sex- och samlevnadsundervisning utan ämnet spänner över många olika områden. Att prata om sex med ungdomar är något alla vuxna kan och bör göra utan att det ska vara ”pinsamt”. Överhuvudtaget tycker A att man måste våga lite mer när det gäller detta ämnet. Han upplever det som att ungdomar har ett sug att prata om frågor som rör sex och samlevnad, men att det faller på att läraren inte känner sig trygg att ta upp ämnet till diskussion. A upplever att lärarna är oerhört isolerade från varandra vilket kan medföra att sex- och samlevnadsundervisningen inte integreras i olika ämnen. För att förbättra undervisningen i

sex- och samlevnadsfrågor anser A att kurator, skolsköterska och lärare måste samarbeta för att tillsammans utveckla sitt arbete i dessa frågor.

Syn på lärarutbildning i sex och samlevnad

A har i sitt utåtriktade arbete jobbat med utbildning av personer inom sjukvården men även på olika lärarutbildningar. Dock har han inte nått fram i sina försök att etablera ett samarbete med Lärarutbildningen i Malmö och han har på senare tid gett upp dessa försök. A är starkt kritisk till att en institution som utbildar blivande lärare inte har högre prioritet för ett ämne som är grundläggande för en god samhällsutveckling.

Genusperspektiv på sexualupplysningen

A har varit anställd på Ungdomsmottagningen Triangeln sedan år 2000 och han anställdes främst för att det behövdes en manlig medarbetare i en annars väldigt feminin miljö.

Att Ungdomsmottagningen har varit en miljö som främst tagit hand om flickor och deras problem har gjort att pojkar och deras sexualitet tidigare hamnade i skymundan. Anställandet av manliga sjukskötare räckte dock för att locka dit pojkarna. På frågan om man ska ha speciella mottagningstider för pojkar säger A att detta är något han är starkt kritisk till. Han menar att det skulle göra så att pojkar upplever att det är något fel på dem och att det skulle vara något fel på deras sexualitet. De måste få komma på samma villkor som flickor, till samma ställe och på samma tider. Dessutom ska pojkar kunna ha rätt att begära att det finns manlig personal som kan undersöka dem. Det sistnämnda är en fråga om tillgänglighet, finns det möjligheter för pojkar att komma dit och känna sig trygga så kommer de. Däremot tycker A att det är alltför få manliga anställda på ungdomsmottagningarna i Malmö. Idag finns det tre sjukskötare samt en kurator som är män medan det finns uppemot 20 kvinnliga barnmorskor. Detta faktum tycker A är oerhört orättvist och kränkande för den manliga delen av ungdomar som söker sig till ungdomsmottagningarna i staden. Majoriteten som testar sig på Ungdomsmottagningen är flickor, andelen pojkar som testar sig för klamydia är endast 30 %, och detta menar A är just på grund av att det finns för få män och för få resurser för att kunna testa fler pojkar.

5.1.2 Intervju B

Syn på skolans sex- och samlevnadsundervisning

B berättar om att han fått intrycket av att det pågår för lite sex- och samlevnadsundervisning i skolan och nämner att det finns många skolor i Malmö som han aldrig ens varit i kontakt med. B understryker att sex- och samlevnadsundervisningen måste öka i skolan. Även på de skolor som samarbetar med RFSU upplever B brister och menar att han upplever att många lärare inte gärna vill avsätta lektioner till detta ämne. B påpekar även att lärarna kan vara väldigt dåligt förberedda i ämnet och många gånger har informationen inte nått ut att RFSU ska komma på besök. Han betonar att detta inte handlar om alla skolor, vissa skolor hanterar sex- och samlevnadsundervisningen mycket bra men då handlar det oftast om enskilda eldsjäljar som dessutom får medhåll från de andra att fortsätta sitt arbete. Samtidigt framhåller B att man inte bara kan klaga på skolan och påstå att de misslyckats med tanke på att skolan faktiskt saknar förutsättningarna till att kunna hantera sex- och samlevnadsundervisning. Det handlar exempelvis om diffusa målstyrningar som säger att man ska ta upp frågor om sex och samlevnad i likhet med frågor om trafik. Vad detta innebär i praktiken kan vara svårt för den enskilde läraren att förstå. B hävdar att forskning visar att det preventiva arbetet i skolorna måste vara långsiktigt och mer djuplodande om vi vill förändra attityder och beteende. Man kan se att positiva resultat nås genom diskussioner i små grupper, värderingsövningar, rollspel, långsiktighet och kontinuitet. B förklarar att det är ineffektivt att gå ut och möta en klass vid ett tillfälle, hela sex- och samlevnadsundervisningen blir då väldigt isolerad. B vill därmed understryka att sex- och samlevnadsundervisningen aldrig får vara ett isolerat fenomen utan något som måste genomsyra utbildningen. För att kunna ta upp sex och samlevnad i större utsträckning tror B att det måste vara mer ämnesintegrerat och tvärvetenskapligt och påpekar att man kan ta upp det i alla ämnen och berättar om ett tillfälle då han hade sexualupplysning under en träslöjdslektion då eleverna fick göra egna penisar av trä

När det gäller lärarens roll i sex- och samlevnadsundervisningen är det viktigt att de kan hantera innehållet på ett objektivt sätt. B upplever det som att många lärare har svårt att ta upp ämnet då det känns alldeles för privat. B ser dock inga problem i att vara saklig när man tar upp frågor som rör sex och samlevnad, precis som när man pratar om religion eller samhällskunskap. Vidare hävdar B att vuxenvärlden är väldigt mån om att använda en

skrämseltaktik. Han menar att man ”demoniserar” ungdomarnas sexualitet genom att enbart diskutera att de har för många partners och aldrig skyddar sig. Ungdomarna känner inte igen sig själv i den bilden och därför slutar de bry sig om vad läraren säger. B påstår att skrämseltaktiken är den enklaste vägen när läraren själv inte har kunskap i ämnet och en konsekvens av detta blir att ungdomarna ignorerar vuxenvärldens kunskap helt i ämnet eftersom de tappat förtroendet för de vuxna.

Syn på lärarutbildning i sex och samlevnad

B berättar att RFSU haft utbildning för lärarstudenter tidigare men att detta samarbete tog slut år 2000. Från RFSU: s håll finns dock fortfarande ett intresse att samarbeta med lärarutbildningen i Malmö men ett nytt samarbete är svårt att få till stånd. RFSU som organisation anser att lärarutbildningen måste tillhandahålla någon form av basal kunskap om hur man ska bedriva sex och samlevnad. Utan utbildning riskerar man att studenterna går ut och antingen struntar i att bedriva sex- och samlevnadsundervisning eller att de i denna undervisning använder sig av skrämseltaktik. Vidare menar B att om det ska vara möjligt att arbeta ämnesintegrerat med sex- och samlevnadsfrågor, som han anser vara viktigt, så måste alla lärarstudenter oavsett ämne utbildas i sex och samlevnad.

När RFSU Malmö har utbildat lärarstudenter eller när de utbildar verksamma lärare läggs fokus på att få dem att inse att de inte måste vara privata bara för att det handlar om sex- och samlevnadsfrågor. RFSU vill istället se till att lärarna får så mycket kunskap och fakta som möjligt så att de ska kunna känna sig trygga i ämnet och hålla det egna privatlivet utanför undervisningen. När RFSU Malmö utbildar verksamma lärare i ämnet menar B att det är viktigt att få de vuxna att minnas sin egen tonårsperiod, annars riskerar man att döma ungdomarna utifrån vuxnas sexualitet som därmed blir en måttstock på vad som är rätt eller fel. B menar att man måste möta de unga på deras villkor och påpekar att det är skillnad på att vara ung och ha många kortvariga relationer och vara i 40-årsåldern med ett stabilt och monogamt förhållande, men inget av det är mer rätt eller fel än det andra.

Genusperspektiv på sexualupplysningen

När det gäller det preventiva arbetet och ungdomars sexualitet, menar B att det är viktigt att ta upp att det finns skillnader på flickor och pojkar när det gäller ansvarstagande. Forskning

visar att många pojkar inte tycker att det är viktigt att skydda sig och anser därför att det inte är deras ansvar att skydda sig. Kondomen blir därmed flickans skyldighet och hon får ansvara för både pojkens lust och sin egen. B menar att detta medför ytterligare problem då flickor som har med sig kondom ibland upplevs som lösaktiga. B poängterar att ett ökat STI-problem delvis kan bero på att pojkar möjligtvis upplever STI som positivt för att det stärker honom i hans manlighet och bevisar att han har haft sexuella relationer.

När det gäller RFUS: s arbete i skolan med ungdomar och deras sexualitet, menar B att man inte ska dela upp flickor och pojkar i olika grupper även om han förstår genustanken som ligger bakom en uppdelning. Att låta flickor ta större plats tror han man kan åstadkomma genom att dela upp klassen i smågrupper. Han har svårt att förstå varför man ska lyfta fram olikheter hos ungdomar baserade på kön och tror att denna uppdelning endast främjar heteronormativiteten då man enbart tillskriver olikheter utifrån kön och förutsätter därigenom att alla är stereotypa flickor och pojkar. Som man verksamt i den kvinnodominerande värld som arbetar med sex- och samlevnadsfrågor, poängterar B att det är viktigare att lyfta fram individer, individuella frågeställningar och att olikheter är lika viktiga som likheter.

5.2 Undersökning 2

Då respondenterna i ovanstående undersökning pekade på problemet med utbildade lärare i ämnet sex och samlevnad ledde detta till ett intresse att undersöka hur lärarutbildare ser på det. Ytterligare en semi-strukturerad intervju genomfördes därför utifrån en del nya frågeställningar som dykt upp som ett resultat av den första undersökningen.

5.2.1 Intervju C

Syn på skolans sex- och samlevnadsundervisning

C menar att sex- och samlevnadsundervisningen traditionellt tas upp i ämnena naturkunskap och biologi, men att hon inte ser något hinder att ta upp det i andra ämnen. Värdefrågor kring frågor som rör sex och samlevnad kan man ta upp överallt. Men det är här som lärarnas

trygghet att diskutera dessa frågor blir viktig. C menar att om en lärare inte har haft tillfälle att prova sina egna argument kan de uppleva en rädsla inför frågor som eleverna kan ställa och man håller sig istället till biologiska fakta. Enligt C: s erfarenhet vill ungdomar prata om saker som förälskelse och kärlek medan vi vuxna istället tenderar att fokusera på de praktiska sakerna. Hon menar att det kan kännas kränkande för eleverna om det första läraren säger är ”skydda dig med kondom”, istället för att beskriva kärleks- och sexuallivet som något fint och eftersträvansvärt. Även rollspel är något som hon tycker är positivt då skolan inte bara ska ge information och upplysa eleverna i olika sex- och samlevnadsfrågor. C menar att ungdomar redan vet mycket om detta och att de även behöver träna hur de ska agera i olika situationer och då kan rollspel fylla en viktig funktion.

Kontinuitet är viktigt då det gäller att undervisa om frågor som rör sex och samlevnad. C tycker att det är viktigt att det ska vara ett naturligt inslag i undervisningen och inte något man bara tar upp på vissa dagar. Med kontinuitet menar C även att sex- och samlevnadsundervisning lämpar sig att ta upp i olika åldrar, alltifrån förskoleklassen till årskurs tre på gymnasiet. C understryker även vikten av att ta upp sex- och samlevnadsundervisningen i tid i skolan då hon upplever att unga mognar och har sin sexdebut tidigare idag. Om man väntar att ta upp frågor som rör sex och samlevnad så hinner några ungdomar ha sina första sexuella relationer utan adekvat kunskap om sin sexualitet, den som har kunskap kan vara trygg i det menar C. Dessutom är det naivt att tro att ungdomar inte har frågor om sex då samhället är så sexualiserat. Skolan måste därmed agera som en motkraft som visar på andra värderingar än dem som unga möter i olika forum på Internet och i porrfilmer.

C menar att sex- och samlevnadsfrågor ska ses som kunskapsfrågor på samma sätt som alla andra ämnen i skolan. Även om det är en känslifråga så är det även en kunskapsfråga. C tycker att det är fegt av lärare att inte våga ta de här frågorna, att inte utmana sig själv. Här blir fördelen med att göra sex- och samlevnadsundervisningen obligatorisk för alla blivande lärare tydlig, då man på så sätt vågar ta upp detta med sina elever i sin framtida yrkesroll.

När det slutligen gäller lärarens roll i sex- och samlevnadsundervisningen understryker C att det är viktigt att man ska vara personlig utan att bli privat. C anser att man som lärare bör säga att ”jag pratar inte om mig och mitt liv” och hon tycker att det är helt naturligt att dra gränsen där. Annars riskerar man att flytta fokus till läraren; vad läraren har gjort blir relevant istället för att själv ta ställning i frågan. Som lärare har man istället ett ansvar att objektivt berätta om saker samt lyfta upp dessa på en allmän nivå.

Syn på lärarutbildning i sex och samlevnad

C understryker vikten av att sex- och samlevnadsundervisningen ska vara obligatorisk för alla lärarstuderande, men betonar också det faktum att hon ännu inte funnit något forum för att jobba med de här frågorna på Lärarutbildningen i Malmö. C ser inget problem med att ämnesintegrera sex- och samlevnadsundervisningen på Lärarutbildningen. Exempelvis kan man inom enheten Individ och Samhälle, där Samhällsvetenskap och lärande ligger, kunna jobba med sex- och samlevnadsfrågor ur ett samhällsekonomiskt eller folkhälsopolitiskt perspektiv. På vår fråga om ett eventuellt samarbete mellan Lärarutbildningen och exempelvis ungdomsmottagningarna i Malmö, svarade hon att det är viktigt att lärare är bekanta med de olika aktörerna som kan hjälpa ungdomar i olika frågor. Överhuvudtaget upplever C att man bör ha mer samarbete med det omgivande samhället på Lärarutbildningen i Malmö.

C har i Malmö introducerat en seminarieserie som tar upp sex- och samlevnadsfrågor då hon anser att det finns ett behov att blivande lärare får utbildning i detta samtidigt som det är en realitet att endast 6 % av alla lärarstudenter får det. Seminarieserien kan väljas av lärarstuderande som går terminerna 2, 3 och 4 i sin utbildning. I seminarieserien får deltagande studenter bland annat gruppvis förbereda en presentation på förslag till sex- och samlevnadsundervisning i sina respektive huvudämne, något som studenterna har upplevt som mycket positivt. Genom att studenterna aktivt har planerat på att få in sex- och samlevnadsfrågorna i sina ämnen har de fått en grund att ta med sig ut i arbetslivet. Genom seminarieserien får dessutom lärarstuderande tillfälle att diskutera olika värderingsfrågor, något som är viktigt för blivande lärare då möjligheter att uttala sina tankar och värderingar på sikt kan medföra en känsla av trygghet i ämnet. C upplever att samtliga deltagare har tyckt att ämnet är viktigt och att det har varit bra att de tvingats förbereda sig på hur man ska ta upp det i skolan. Seminarieserien har gett dem möjlighet att konkret planera sin sex- och samlevnadsundervisning samt bidragit till att de fått respons på sina egna tankar. C menar att har man väl gjort detta moment en gång så blir det naturligt att utveckla det i sitt framtida yrke. Dock upplever inte C att seminarieserierna är det bästa sätt att nå ut på då de endast ges vid tre tillfällen per termin. Vidare når man ut till väldigt få lärarstuderande och hon nämner att antalet deltagare legat mellan åtta och arton per termin. Dessutom anser hon att sex- och samlevnadsundervisningen bör utgå från ett värdegrundsperspektiv då detta inte bara fokuserar på sjukdomsfrågorna utan på ett bra liv där man förstår sig själv och sin sexualitet.

Genusperspektiv på sex- och samlevnadsundervisning

På frågan om C anser att sex- och samlevnadsundervisningen ska bedrivas i könsuppdelade grupper, svarar C att det ibland kan finnas en poäng i att dela upp flickor och pojkar. Vissa ämnen, som mens och nattliga pollutioner, känns kanske pinsamt att prata om inför klasskamrater av det andra könet. Men annars är C emot en helt uppdelad sex- och samlevnadsundervisning. Hon anser dessutom att det många gånger är synd om pojkarna då skolan ofta upplevs som väldigt feminin där synen på sexualitet är kvinnlig. Då även ungdomsmottagningarna traditionellt vänder sig till flickor, upplever C att pojkarna inte har någonstans att gå. Det är viktigt att pojkar får prata med män om frågor som rör deras sexualitet.

5.3 Undersökning 3

I den tredje och sista undersökningen kändes det naturligt att ta reda på hur verksamma lärare ser på sin egen sex- och samlevnadsundervisning så väl som på den som bedrivs ute på skolorna. Även här använde vi oss av semi-strukturerade intervjuer och eftersom vårt huvudämne på Lärarutbildningen i Malmö är Samhällsvetenskap och lärande så riktade vi vårt intresse mot verksamma lärare i samhällskunskap.

5.3.1 Intervju D

Syn på skolans sex- och samlevnadsundervisning

D har ingen erfarenhet av att undervisa i sex och samlevnad men har däremot varit involverad i en temadag på skolan om frågor som rörde jämställdhet samt sex och samlevnad. Då det var svårt att få ihop tillräckligt många frivilliga lärare blev D hastigt indragen i arbetet. Temadagen gällde bara ettorna på skolan och eleverna delades in i smågrupper med varsin lärare där varje grupp hade samtal kring olika värderingsfrågor angående sex, förhållande och könsroller. Materialet skolan använde sig av på temadagen var sammanställt av rektorn och D

berättar att hon fick ta del av detta utan tid till reflektion angående uppgiften. Vidare säger hon att hon inte upplevde att det var pinsamt att prata om sex med eleverna eftersom det är naturligt, men även därför att hon kände eleverna. Hon tror även att då hon läst psykologi, där sexualitet är ett vanligt inslag, kan det kännas mer naturligt för henne att prata om sex och samlevnad men att hon upplever att många av de äldre tycker att ämnet är pinsamt att ta upp med eleverna. D påstår att då sex fortfarande är tabu så är det positivt att skolan använder sig av föreläsare med erfarenhet och utbildning som vågar öppna upp för samtal.

D upplevde att eleverna uppskattade temadagen, men medger samtidigt att hon inte tror att det har gjort så stor skillnad då man inte förändrar negativa attityder på en dag. D anser att sex och samlevnad borde finnas mer i skolan än bara under en temadag och menar att man kan ta upp ämnet som ett övergripande tema under en längre period i skolan. Som exempel nämner D att hennes skola återkommande har hållbar utveckling som tema. Att arbeta med sex och samlevnad på detta sätt tror D hade gett ämnet mer status. Att sex och samlevnad blev temat för årets temadag tror D har att göra med att det kommit direktiv uppifrån och att media den senaste tiden lyft upp bristen på sex- och samlevnadsundervisning i skolan, eftersom hon vet att tvåorna och treorna inte haft samma ämne på sina temadagar. D ser det som mycket negativt att ansvariga på skolan inte tar ämnet på allvar utan enbart känner sig tvingade att ta upp det utifrån läroplanen. D uttrycker också en önskan om att ansvaret för sex- och samlevnadsundervisningen ska ligga på lärarna och inte på rektorn.

Syn på lärarutbildning i sex och samlevnad

D har inte fått någon sex- och samlevnadsundervisning under sin utbildning till lärare och medger att det är en brist. Hon skyller även dessa brister på kunskap i sex och samlevnad på att hon inte har varit verksam som lärare under en längre tid. C anser att ämnet hade kunnat passa bra i hennes ämne men att inget av dem tar upp sex och samlevnad specifikt i kursplanerna. Samtidigt säger hon att det egentligen skulle gå att integrera i alla ämnen om man såg på det rent allmänt. Men på grund av tidsbrist riskerar ämnet sex och samlevnad att falla bort då många lärare redan idag anser att de inte hinner med allt som ska tas upp i undervisningen.

D efterlyser att verksamma lärare borde utbildas i sex och samlevnad och att de även får möjlighet till att diskutera undervisningen samt hur kunskapen ska förmedlas. Därför yttrar hon en önskan om dialog mellan lärare och skollledning för hur detta arbete ska ske. En

förbättrad dialog samt fortbildning för lärarna hade inte bara gett eleverna bättre sex- och samlevnadsundervisningen, utan hade även gett lärarna en trygghet i ämnet.

Genusperspektiv på sex- och samlevnadsundervisning

D tror att det finns både för och nackdelar med att dela upp eleverna i könsseparerade grupper. Om man väljer att dela upp dem är det mycket viktigt att sammanföra dem i slutet så att de kan förstå varandras perspektiv och därigenom ta itu med olika fördomar om kön. En fördel med könsseparerade grupper menar D är att hon som kvinna kan ha svårt att handskas med pojkars rent biologiska frågor. Slutligen tror inte D att det finns några skillnader mellan hur flickor och pojkar påverkas av sex- och samlevnadsundervisningen utan tror att man som lärare når båda könen lika mycket eller lika lite.

5.3.2 Intervju E

Syn på skolans sex- och samlevnadsundervisning

När det gäller samhällskunskapen menar E att det inte finns något specifikt inslag i ämnet som är kopplat till sex och samlevnad och inte heller läroböcker tar upp ämnet vilket han upplever som negativt. Däremot finns det områden där det är möjligt att få in ämnet, som exempel nämner E avsnittet etik och moral där samlevnad ibland tas upp. Han utgår från en bok med värderingsövningar kring olika teman som "Vänskap", "Alkohol, narkotika och tobak" och "Kärlek och Sexualitet". E menar att ett lyckat resultat på dessa värderingsövningar bygger på att man har skapat en god relation med sin klass. Det kan vara svårt att diskutera känsliga frågor i klassrummet och därför är avsnittet etik och moral ett återkommande avsnitt med olika innehåll som är relaterat till hur väl han känner klassen. Utöver detta berättar E att niorna på skolan alltid gör besök på Ungdomsmottagningen där de får upplysning om sexuell hälsa. E poängterar att det av tradition är biologiläraren som har hand om sex- och samlevnadsundervisningen och att denna då mest fokuserar på "fortplantningsdelen". Han tror dock att avsnittet med samlevnad, som han tar upp i sin undervisning, är viktigare än den praktiska och biologiska delen om hur det går till.

Enligt E är hans erfarenhet från olika skolor att sex- och samlevnadsundervisningen generellt är bristfällig och uttrycker en önskan om mer avsatt tid på skolorna till sex- och samlevnadsundervisning. E lägger här till att lärare inte hinner gå igenom allt som kursplanerna säger utan mycket får lämnas åt sidan, vilket medför att sex och samlevnad och liknande ämnen ofta hamnar i skymundan.

Han tycker även att ämnet inte bara ska ligga på exempelvis biologi och SO utan på alla ämnen. Vidare hade han velat att den undervisning som ska bedrivas hade varit mer likformad, något som inte går att uppnå då han som lärare inte fått något direktiv ifrån rektor. Då läroplanen så diffust tar upp sex och samlevnad blir det upp till var och en att tolka denna. Tydligare formuleringar i styrdokumentet hade varit en trygghet för lärarna som då hade vetat vad man skulle ta upp och inom vilket ämne.

För att förbättra sex- och samlevnadsundervisningen föreslår E att sex och samlevnad kan tas upp mer ämnesövergripande precis som man gör med ”alkohol, narkotika och tobak”. Han tror att det är viktigt att ta upp frågor som rör sex och samlevnad dels med tanke på den kraftiga ökningen av könssjukdomar och dels med tanke på det synsätt ungdomar har på sex. E anser därför att om man vill ha en förändring av någonting så börjar det, oavsett vad det är, i skolans värld. Men om skolan ska kunna förändra några attityder så måste skolan och lärarna ha de förutsättningar som krävs för det.

Syn på lärarutbildning i sex och samlevnad

Under E: s utbildning lyftes inte frågor om sex och samlevnad upp alls och han upplever det som märkligt att det inte förändrats sen han utbildade sig. Det enda han minns som kan kopplas till ämnet är den kvinnohistoria han läste under sin utbildning i historia som tog upp kvinnans rättigheter och liknande ur ett historiskt perspektiv. Samtidigt känner han sig ändå trygg i att ta upp ämnet med eleverna precis som när man har andra tema som exempelvis ”alkohol, narkotika och tobak”.

Genusperspektiv på sex- och samlevnadsundervisning

E tror att de flesta ungdomar förmodligen inte kan prata med sina föräldrar om frågor som rör sex och samlevnad och hävdar att detta i huvudsak gäller pojkar. Han tror att flickor har

lättare att diskutera dessa frågor med sina mammor. E upplever det som att pojkar oftast inte har lika lätt att ta upp detta med sina föräldrar.

E anser att det finns både för- och nackdelar med könsseparerade grupper i sex- och samlevnadsundervisningen men menar att man slutligen måste bli en blandad grupp eftersom sex och samlevnad handlar om integration mellan könen. En fördel med att dela upp pojkar för sig och flickor för sig är att det kan vara lättare för pojkar att prata om vissa saker med en man och tvärtom. I sin egen undervisning har E konsekvent blandade grupper och han föredrar detta ”eftersom vi lever i ett mixat samhälle”.

5.4 Analys och teoretisk tolkning av undersökningar

Intervjuerna av samtliga respondenter avslöjade deras syn på den befintliga sex- och samlevnadsundervisningen på skolor i Malmö och alla pekar på att de ser stora brister i denna. Enligt A är skolan platsen där samhället ska diskuteras och han menar att då detta dessutom är så sexualiserat så är det viktigt att skolan tar upp frågor som rör sex och samlevnad. C fyller även ut detta resonemang med att poängtera hur viktigt det är att skolan agerar som en motkraft för att bemöta denna sexualisering. Vidare menar A att skolan är den viktigaste aktören när det gäller att förändra ungdomars beteende och attityder. Samtliga respondenter ser att sex- och samlevnadsundervisningen bedrivs alldeles för isolerat då det ofta sker på enstaka temadagar där eleverna möter olika externa aktörer som A och B. Att förändra attityder och normer görs inte vid ett enstaka tillfälle är något som alla är övertygade om. B förtydligar detta med att peka på att det preventiva arbetet istället måste vara mer långsiktigt och djupgående och genomsyra elevernas utbildning. Även C uttrycker vikten av kontinuitet i sex- och samlevnadsundervisningen och förklarar detta med att det dessutom är viktigt att ta upp frågor som rör sex och samlevnad i olika årskurser. Vidare anser samtliga respondenter att sex och samlevnad bör tas upp i alla ämnen vilket även kan tolkas som en kritik för det faktum att vissa skolor avgränsar sin sex- och samlevnadsundervisning till enstaka temadagar. Att ämnet sex och samlevnad ska ingå i skolan som ett ämnesöverskridande ämne fastslås även i läroplanerna där rektor är den som ska ansvara för att detta genomförs. Intervjuerna med de båda verksamma lärarna pekade på att det på deras skolor inte fanns någon handlingsplan att utgå från när det gäller sex- och samlevnadsundervisningen. Bevis för att

detta inte är ett enstaka fenomen avslöjar rapporten *Nationella Kvalitetsgranskningar 1999*. Denna tar upp att de undersökta skolorna ofta saknade nedskrivna mål för sin sex- och samlevnadsundervisning vilket tyder på bristande styrning från den som är ansvarig alltså rektor. Avsaknaden av nedskrivna mål på skolan angående hur undervisningen ska bedrivas leder till att tolkning av först och främst begreppet sex och samlevnad blir diffust. Detta kan också vara en anledning till att sex och samlevnad ignoreras på skolorna. B understryker dock att man inte bara kan klaga på skolan då rektor saknar förutsättningar till att hantera sex- och samlevnadsundervisningen i och med att läroplanerna på ett diffust sätt anger att ämnet ska integreras i undervisningen. Bristande styrning blir tydligt då de båda verksamma lärarna i vår undersökning efterfrågar bättre styrning från rektor och läroplaner. Slutligen påpekar C att sex och samlevnad traditionellt tas upp i ämnen naturkunskap och biologi. Även E bekräftar detta och påpekar dessutom att denna undervisning då mest fokuserar på fortplantningsdelen. Anledning till att sex och samlevnad oftast tas upp i biologin är ett resultat av att det endast är kursplanen för biologi i grundskolan som nämner begreppet specifikt. Utifrån detta har Skolverket identifierat att det finns en risk att sex- och samlevnadsfrågor endast tas upp på biologin och då enbart fokuserar på de biologiska aspekterna. Då hamnar frågor som rör genus och jämställdhet i skymundan vilket leder till en stor kunskapsbrist hos eleverna.

När det gäller synen på lärarens roll i sex- och samlevnadsundervisningen tar samtliga respondenter upp frågor som de anser vara problematiska. A och B beskriver att verksamma lärare som de möter ofta är oengagerade inför frågor som rör sex och samlevnad. Även D har stött på detta och anledningen till att hon drogs in i arbetet med temadagen var svårigheten att få tillräckligt antal lärare att ställa upp. Dessutom säger samtliga respondenter förutom E att ämnet sex och samlevnad ofta upplevs vara besvärande och privat. Därför menar de att det kan vara svårt för vissa lärare att ta upp det i sin undervisning och att ämnet kanske därmed faller bort. Även RFSU fastslår i materialet *10 punkter för en bättre sexualundervisning* att ämnet är privat och att det därmed kan upplevas svårt att undervisa men att man måste börja se det som ett allmänt kunskapsområde och på så sätt uppmanas lärare att ta frågor som rör sex och samlevnad på mer allvar. Anledningen till att ämnet sex och samlevnad inte upplevs som viktigt kan återigen kopplas till bristande styrning.

Då sex- och samlevnadsundervisningen gjordes obligatorisk gavs även en lärarhandledning ut. 1977 kom den sista handledningen och därefter finns inget annat än Skolverkets referensmaterial *Kärlek känns! förstår du?* att tillgå för lärare som behöver hjälp och stöd. Det bör även i sammanhanget noteras att detta referensmaterial i vissa fall går tvärt emot det som några av våra respondenter uttalat kritik mot. I *Kärlek känns! förstår du?* lyfter man fram

att sex och samlevnad är ett mer personligt och intimt kunskapsområde än något annat enskilt ämne. C menar dock att ämnet istället ska ses som vilket annat kunskapsområde som helst för att undvika att det ska kännas svårt att tala om. Hon menar vidare att även om det är en känslifråga så måste man hantera dessa frågor objektivt och allmänt som vilket annat ämne som helst. Vidare säger dessutom C att det är viktigt vara personlig utan att bli privat i sin lärarroll. Det ska vara naturligt för läraren att dra en gräns mellan sig själv och ämnet där man pratar om frågor som rör sex och samlevnad på en generell nivå. På liknande sätt uttrycker sig A då han menar att lärare inte ska ta på sig kurators roll i sin iver att hjälpa eleverna. Däremot ska sex- och samlevnadsundervisningen bedrivas pedagogiskt i skolan i den bemärkelsen att läraren ska reflektera och noga överväga sina pedagogiska utgångspunkter och därmed ta ämnet på allvar. En konsekvens av att sex- och samlevnadsfrågor upplevs som svåra och privata att ta upp i undervisningen kan vara att läraren väljer bort att ta upp frågor som rör förälskelse och kärlek. Både A och C menar att ungdomar idag vet och kan mycket om de praktiska sakerna, exempelvis att man ska använda kondom för att skydda sig mot STI och oönskade graviditeter. Däremot menar de att pojkar och flickor gärna vill prata om frågorna som rör samlevnad, vilket även stöds av E som menar att samlevnadsdelen är den viktigaste att ta upp i skolan. Att delen som tar upp samlevnad är den som riskerar att falla bort kan dessutom ha med sexualupplysningens traditioner att göra då man från början riktade sig till att ta upp frågor som rörde sexualiteten åtskild från samlevnadsaspekten. Vidare tar både B och C upp att den vanligaste formen av sex- och samlevnadsundervisning går ut på att läraren använder sig av en slags skrämseltaktik. B säger att läraren agerar dömande och därmed demoniserar ungdomars sexualbeteende. Då eleverna inte känner igen sig i denna bild kan de enligt C känna sig kränkta vilket leder till att de inte tar till sig innehållet i undervisningen. Slutligen beskriver Skolverket att många skolor medger att sex- och samlevnadsundervisningen faller bort på grund av att det saknas tid. Detta resonemang stöds även av våra intervjuade verksamma lärare. Både D och E upplever att de flesta lärare inte hinner gå igenom det befintliga innehållet i kursplanerna och därför finns det inte heller tid att ta upp ämnen som sex och samlevnad som inte uttryckligen tas upp här. E avslutar med att uttrycka en önskan om att mer tid bör avsättas åt ämnet då detta även hade förbättrat undervisningen.

Undersökningarna pekade även på en brist i sex- och samlevnadsundervisningen på lärarutbildningarna, vilket även stöds av den statliga utredningen *Samhällets insatser mot hiv/STI – att möta förändring*. Utredningen säger uttryckligen att en lärare bara kan tillhandahålla en god sex- och samlevnadsundervisning om han eller hon har utbildats i

ämnet. Vidare tar RFSU: s skrift *10 punkter för en bättre sexualundervisning* upp att det är viktigt att lärarstuderande ges en generell kunskap och grundläggande metoder som gör dem bättre förberedda att undervisa i frågor som rör sex och samlevnad. Om man som lärare inte är förtrogen med barns och ungdomars psykosexuella utveckling och ungdomssexualitet så vet man inte vad som är viktigt att ta upp i de olika stadierna i en ung människas liv. B beskriver som en följd av detta att man i RFSU: s utbildande av vuxna fokuserar på att få dem att komma ihåg sin egen ungdom. Detta för att motverka att man använder sig av en vuxen människas sexualitet som måttstock på vad som är rätt eller fel. Vikten av god lärarutbildning blir därmed tydlig då lärare annars utgår från sin egen sexualitet och agerar dömande mot elevernas sexuella beteende och attityder. Då endast nio av 23 lärarutbildningar i landet erbjuder valbara kurser i sex och samlevnad åt sina studenter anser både B och C att ämnet istället borde vara obligatoriskt. C motiverar detta med att det finns ett problem att de valbara kurserna i sex och samlevnad idag endast når ut till 6 % av samtliga lärarstuderande. Vidare säger hon även att ämnet, precis som ute i skolorna, kan tas upp ämnesintegrerat på lärarutbildningarna då det passar i alla ämnen och inte bara i de naturvetenskapliga. B menar att om inte alla lärarstuderande utbildas i ämnet så drabbar det sex- och samlevnadsundervisningen i skolorna. De båda verksamma lärarna i vår undersökning har inte stött på ämnet under sina respektive utbildningar, men säger ändå att de känner sig trygga i att ta upp frågor som rör sex och samlevnad. Detta borde utgöra bevis för att en obligatorisk sex- och samlevnadsundervisning på lärarutbildningarna inte behövs. Samtidigt kan man dock konstatera att ingen av dem undervisar specifikt i sex och samlevnad. Man kan även ana ett problem då både D och E efterfrågar en bättre dialog mellan lärare och ansvariga på skolorna angående sex- och samlevnadsundervisningen. Denna hade kanske inte behövts om samtliga lärare hade mer kunskap om ämnet och hade relevanta verktyg för att göra undervisningen meningsfull. Dessutom inleder D intervjun med att ursäkta sina bristande kunskaper i ämnet sex och samlevnad med att hon endast varit verksam lärare sedan 2007. Enligt hennes resonemang är därmed fortbildning i sex- och samlevnadsfrågor något som man uppnår med stigande ålder och anställningsår och underförstått något man själv ska tillgodogöra sig. Avslutningsvis är det alarmerande att ett ämne som varit obligatoriskt sedan 1955 inte är obligatoriskt för alla lärarstuderande. A uttrycker stark kritik mot detta faktum och säger att ämnet är grundläggande för en god samhällsutveckling och därför borde ha högre prioritet på en institution som utbildar lärare.

Ur våra respondenters resonemang i ovanstående undersökningar kunde vi utläsa ett genusperspektiv på olika delar av innehållet, därför valde vi att analysera detta separat. Från

vår teoretiska bakgrund är det tydligt att skolan är en feminiserad miljö som riskerar att marginalisera pojkar då undervisningen har kvinnlig prägel. Man menar härmed att undervisningen i större utsträckning riktar sig till flickor, och på samma sätt beskrivs sexualupplysningen vara en kvinnodominerad värld. Teorierna beskriver att detta beror på föreställningen om de olika könsroller som råder i vårt samhälle vilka säger att kvinnor är bättre lämpade till att ha hand om uppfostran, vård, reproduktion och utbildning. Att sex- och samlevnadsundervisningen bedrivs utifrån ett kvinnligt perspektiv kan alltså marginalisera pojkar i deras sexualitet så att verksamheter som ska främja sexuell hälsa inte når fram till dem. B påpekar att pojkar idag tar mindre ansvar för att skydda sig mot STI och oönskade graviditeter än vad flickor gör och att flickorna då får ansvara för bådast lust, vilket går att koppla till att sex och sexualitet upplevs som kvinnans område. Både A och B benämner sig på ett eller annat sätt som män i en kvinnodominerad värld, och A uttrycker att det är diskriminerande för unga män att de inte kan få möta män i samma utsträckning som unga kvinnor möter kvinnor. A identifierar härmed detta som en risk som kan leda till att pojkar helt enkelt inte går till ungdomsmottagningarna i lika stor utsträckning. Hans resonemang styrks även av siffror som talar om att endast 30 % av alla ungdomar som testar sig för klamydia är pojkar. Tillgängligheten på män är, som tidigare nämndes, även ett problem i skolans sex- och samlevnadsundervisning och C upplever att det är synd om pojkar i en så feminiserad skolmiljö då hon tycker att det är viktigt att de får prata med män om frågor som rör deras sexualitet. Att unga män i större utsträckning måste få möjlighet att prata med män är något E också identifierar då han påpekar att han upplever att det inte är lika naturligt för pojkar att ta upp dessa frågor hemma som det är för flickor. D är den enda av respondenterna som inte tror att det finns några skillnader huruvida pojkar och flickor nås av sex- och samlevnadsundervisningen i lika stor utsträckning. En anledning till detta kan dels vara att hon är kvinna och inte personligen erfarit marginaliserandet av pojkar och dels att hon inte fått någon utbildning i ämnet och därför inte känner till problematiken.

Ett ytterligare problem som man kan se utifrån ett genusperspektiv är frågan om könsuppdelad sex- och samlevnadsundervisning. Både Lpo 94 och Lpf 94 uttrycker att skolan ska motverka traditionella könsroller och att könstillhörigheten inte ska diktera formen och innehållet i undervisningen. B menar att en könsuppdelning i sex och samlevnad främjar stereotypa könsroller och menar att det är viktigare att lyfta fram individer och inte basera olikheter på kön. Precis som det tas upp i läroplanerna menar han att man inte ska se könsrollerna utan man ska se eleverna och därför inte placera exempelvis flickor i samma fack eftersom detta innebär att man då förutser att alla flickor är likadana. På samma sätt

menar Bolin att man inte ska överdriva skillnader mellan flickor och pojkar då de ofta känner och ställer samma frågor. Uppdelningen av flickor och pojkar i olika grupper sker oftast i sex-samlevnadsundervisningen vilket Skolverket genom sitt referensmaterial kan se fördelar med i vissa fall då elever kan ges möjlighet att ställa frågor som är pinsamma att ta upp i en blandad grupp. B, C, D och E har alla synpunkter på detta. B är som nämnts tidigare helt emot en uppdelning medan C, D och E kan liksom Skolverket se vissa fördelar med en könsuppdelad sex- och samlevnadsundervisning. De menar dock att uppdelningen inte ska vara ett genomgående inslag utan att det måste förekomma blandade grupper i sex- och samlevnadsundervisningen. D understryker detta resonemang med att om man inte blandar grupper så tappar flickor och pojkar perspektivet på varandra då olika fördomar om kön manifesteras om man inte diskuterar dem tillsammans. E nämner dessutom att han konsekvent använder sig av blandade grupper i sin undervisning med syftet att de ska avspegla ett mixat samhälle. Tallberg Broman diskuterar även detta fenomen och konstaterar att integration mellan könen sker till störst del i skolan men i de fall en uppdelning görs är det utifrån argumentet att flickor behöver få möjlighet att ta mer plats. B påpekar däremot att man kan komma ifrån problemet med tysta flickor genom att dela upp klassen i smågrupper. Även Tallberg Broman påpekar att en könsuppdelning kan reproducera traditionella könsroller snarare än att motverka dem som läroplanerna kräver. Slutligen visar RFSU: s kartläggning av sex- och samlevnadsundervisning på lärarutbildningarna att trots att sex- och samlevnadsundervisningen inte är ett obligatoriskt inslag så är genuskunskapen ett genomgående tema. Detta kan då bidra till att blivande lärare bedriver all sin undervisning utifrån ett genusperspektiv och att då åtminstone samlevnadsdelen med frågor angående genus genomsyrar undervisningen.

6. Slutsats och diskussion

Vårt intresse att undersöka hur sex- och samlevnadsundervisningen bedrivs i skolorna har gett oss följande svar på våra frågeställningar.

För det första gav resultatet av våra undersökningar oss insyn i hur representanter från Ungdomsmottagningen Triangeln, RFSU Malmö, Lärarutbildningen på Malmö Högskola samt lärare på två skolor i Malmö ser på sex- och samlevnadsundervisningen. Respondent A från Ungdomsmottagningen Triangeln upplever att sex- och samlevnadsundervisningen i skolan brister på många olika punkter. För det första menar A att lärare idag inte tar ämnet på allvar utan de är oengagerade i frågor som rör sexuell hälsa och sexualitet. Detta tror A beror på att de inte känner sig trygga i ämnet vilket kan vara ett resultat av att de inte fått tillräcklig utbildning i sex och samlevnad. A har försökt etablera en kontakt med Lärarutbildningen i Malmö för att avhjälpa detta problem men har otaliga gånger misslyckats. Respondent B från RFSU Malmö uttrycker liknande kritik då även han nämner brist på engagemang från lärare. Dessutom uttrycker han en fara med att målen som styr skolans verksamhet och därmed även sex- och samlevnadsundervisningen är för diffust formulerade och att detta bidrar till att eleverna inte får adekvat undervisning i ämnet. Båda respondenterna menar därmed att kvaliteten och en eventuell avsaknad av sex- och samlevnadsundervisning i skolan beror på att allt för få lärare har kompetens att undervisa i ämnet. Dessutom skickar de diffusa målformuleringarna i styrdokumentet signaler om att frågor som rör sex och samlevnad inte är tillräckligt viktiga, vilket gör att ansvariga prioriterar bort ämnet. Förslagen om hur man bäst ska bekämpa de höga STI-siffrorna, enligt både A och B är en bättre fungerande sex- och samlevnadsundervisning. B lägger tyngdpunkten på att undervisningen inte ska fungera som skrämpropaganda då elever ignorerar budskapet. Även respondenten C ser allvarliga brister i sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Dessutom riktar hon, i egenskap av sin roll som lärarutbildare på Malmö Högskola, kritik mot sin arbetsgivare som inte tar sex- och samlevnadsämnet på allvar. C menar att om nivån på skolornas sex- och samlevnadsundervisning ska höjas så måste sex- och samlevnadsundervisning även bli

obligatorisk på lärarutbildningarna. Respondenterna D och E upplever slutligen att det finns brister i genomförandet av sex- och samlevnadsundervisningen i skolan då det främst saknas tydliga mål och styrning från ansvariga. Dessutom kritiserar formen på sex- och samlevnadsundervisningen av D som menar att negativa attityder inte förändras genom att skolan arrangerar en temadag i ämnet sex och samlevnad. Däremot hade hon gärna sett att man hade arbetat mer långsiktigt med dessa frågor på samma sätt som man gör med frågor som rör exempelvis hållbar utveckling. Även E stöder detta resonemang och pekar dessutom på vikten av att jobba ämnesintegrerat med sex- och samlevnadsfrågor.

För det andra visade våra undersökningar även att det rådde stor enighet i vissa frågor. Samtliga respondenter uttalade en stark kritik mot att sex- och samlevnadsundervisning inte bedrivs i tillräckligt hög grad. Respondenterna kopplade även bristen på sex- och samlevnadsundervisning till lärarens roll då de menade att dagens lärare inte har utbildning i ämnet samt att det inte sker någon sorts dialog mellan verksamma lärare och skolledning om hur ämnet ska bedrivas. Detta sammantaget leder till att undervisningen helt ignoreras eller att den fokuserar på de biologiska och praktiska delarna av sex och samlevnad. Något som endast de verksamma lärarna påpekade var dock att ämnet även tenderar att falla bort på grund av tidsbrist vilket de andra respondenterna inte kan relatera till då de inte befinner sig i samma livsvärld. En annan likhet som avslöjades var att respondenterna önskar kontinuitet i undervisningen då attityder inte förändras på en dag. Upplevelsen att isolerade temadagar till stor del existerar på skolor i undersökningsområdet pekar på avsaknaden av ett långsiktigt arbete. Slutligen tas rätten till en likvärdig undervisning upp genom ett genusperspektiv då alla hävdade att man inte konsekvent ska särskilja ungdomar utifrån könstillhörighet. Däremot menade C, D och E att det kunde finnas en poäng med att dela upp könen ibland men att det viktigaste är att avslutningsvis blanda flickor och pojkar. Att pojkar missgynnas i den kvinnodominerade skolan och sexualupplysningen identifierades av alla respondenter utom en och de pekade på att det idag finns sämre möjligheter för pojkar att diskutera frågor som rör deras sexualitet. Vi tolkade inte detta resonemang som att respondenterna hävdade att kvinnorna är för många utan snarare att männen är för få. Att kvinnorna utgör majoriteten i dessa områden och att respondenterna upplever det som att pojkars sexualitet därmed osynliggörs pekar även på att en bättre sex- och samlevnadsutbildning för lärarstuderande krävs. Detta så att de kvinnliga lärarna är medvetna om problematiken med att pojkar hamnar i skymundan och därför har ett neutralt genusperspektiv så att undervisningen når fram till både pojkar och flickor.

Vi tycker att vi har fått fram bevis och teorier som styrker våra respondenters resonemang. Dock är detta ibland kanske allt för överensstämmande med teorierna. Detta kan bero på att som i alla intervjusituationer så finns det alltid en viss problematik med respondenternas uppriktighet. Vi är medvetna om att respondenter gärna framställer sig själv utifrån det som förväntas av dem snarare än hur de agerar i verkligheten. När det gäller de verksamma lärarna i vår undersökning anar vi att det finns ett visst fog för att påstå att den otvungna inställningen till att ta upp sex och samlevnad inte helt stämde överens med verkligheten. Men eftersom detta inte uttryckligen påpekades så måste vi bortse från detta i analysen. En positiv effekt av vårt arbete är att vi utifrån A: s och B: s åsikter har tagit till oss av den kritik som gäller oengagerade, utbildade lärare samt eventuell problematik med pojkars marginaliserande i sex- och samlevnadsundervisningen. Vi känner även att vi tagit till oss mycket av den forskning och som gjorts i ämnet och vet mycket mer om ämnet nu än tidigare och att det kommer att hjälpa oss i vår framtida sex- och samlevnadsundervisning. Samtidigt anser vi i högre grad nu än tidigare att vi saknat ämnet under vår utbildning och att vi därför måste rikta kritik mot Lärarutbildningen i Malmö.

För att förbättra kunskaperna om sex- och samlevnadsundervisningen krävs mer forskning hur denna ska bedrivas för att förändra ungdomars attityder och därmed förhindra en ökning av STI och oönskade graviditeter. Mer forskning krävs även när det gäller pojkars marginalisering i frågor som rör sex och samlevnad i en kvinnodominerad miljö som skola och sexualupplysning.

Slutsatsen av detta arbete blir således att poängtera kopplingen mellan sex- och samlevnadsundervisningen och en kraftig ökning av STI bland ungdomar. Både A och B, som ju kan sägas vara experter på området, upplever att pojkars brist på ansvarstagande utgör kärnan i den ökade spridningen av STI. A menar främst att det behövs fler män inom vårdsektorn som riktar sig till att främja sexuell hälsa. Detta skulle öka möjligheten för pojkar att utveckla en god sexuell hälsa. B lägger tyngden på att pojkars avsaknad av ansvar kan kopplas till deras förväntade könsroll som framhåller att bevis för sexuella relationer stärker deras manlighet. På så sätt blir STI något positivt och inget man behöver skydda sig mot. Vidare måste de som upplyser och undervisar om sex och samlevnad i en sfär som beskrivs som ytterst feminiserad få utbildning i ämnet och bli medvetna om exempelvis marginaliseringen av pojkar. Den kvinnliga stämpeln på dessa områden kommer inte att försvinna på kort sikt eftersom de traditionella könsrollerna i vårt samhälle är svåra att bryta ner. Därför måste man arbeta för att motverka stereotypa könsroller i miljöer där sex- och

samlevnadsundervisning bedrivs så att det blir naturligt för män att söka sig dit då samtliga elever behöver både manliga och kvinnliga förebilder. Lärarutbildning i ämnet sex och samlevnad behövs inte bara för att öka medvetenhet kring genusproblematiken utan även för att ämnet i sig ska tas på allvar och i större grad tas upp på landets skolor. Då endast 6 % av samtliga blivande lärare har utbildning i ämnet kan det konstateras att detta borde resultera i en allvarlig brist i sex- och samlevnadsundervisning på skolorna. Bevis för att undervisningen blir verkningslös om lärare är utbildade fann vi då vår undersökning pekade på att skrämstaktik ofta används som metod av lärare i sex- och samlevnadsundervisningen, vilken inte har avsedd effekt på ungdomar. En bra sex- och samlevnadsundervisning kan och bör leda till en minskning av spridningen av STI och detta är ett krav för att vi ska uppnå folkhälsomålen som är en viktig del i samhällsutvecklingen. Slutligen har vår ökade medvetenhet i frågor som rör sex och samlevnadsundervisning gett oss en insikt i att det saknas tydliga målformuleringar i styrdokumentet som styr skolans verksamhet. Dessa behöver omarbetas och förtydligas så att det på ett bättre sätt blir klart vem som ska ta hand om sex- och samlevnadsundervisningen samt metoder och innehåll för denna. Genom tydligare målformuleringar och obligatorisk lärarutbildning i ämnet kommer sex och samlevnad att uppnå högre status då det kommer att anses vara ett allmänt kunskapsområde, precis som exempelvis demokrati och politik som har egna avsnitt i alla läromedel i samhällskunskap.

Källförteckning

Litteratur

- Bolin, Anders, 1997. *Det handlar om pojkar – några ungdomsmottagningars satsning på ”killprojekt”*. Stockholm: Norstedts Tryckeri AB
- Bryman, Alan, 2002. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Centerwall, Erik, 2005a sid. 25-33 i *Hela livet 50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Liber Distribution
- Centerwall, Erik, 2005b sid. 35-45 i *Hela livet 50 år med sex- och samlevnadsundervisning*. Stockholm: Liber Distribution
- Forsberg, Margareta, 2000. *Ungdomar och sexualitet - en kunskapsöversikt år 2000*. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
- Halvorsen, Knut, 1992. *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Hartman, Jan, 2004. *Vetenskapligt tänkande. Från kunskapsteori till metodteori*. 2:a uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Yvonne, 2003. *Genus – om det stabila föränderliga former*. 2:a uppl. Malmö: Liber AB.
- Jarlbro, Gunilla. 1997, ”Sex- och samlevnadsundervisning i grundskolan. En enkätstudie från landets mellan- och högstadieskolor 1995-96”. Rapport 1997:18. Folkhälsoinstitutet, Stockholm.
- Lundgren, Eva – Sörensdotter, Renita, 2004. *Ungdomar och genusnormer på skolans arena*. Falun: Dalarnas Forskningsråd
- Tallberg Broman, Ingegerd, 2002. *Pedagogiskt arbete och kön – med historiska och nutida exempel*. Lund: Studentlitteratur.
- SOU 2004 = *Samhällets insatser mot hiv/STI – att möta förändring*. 2004, Statens Offentliga Utredningar, SOU 2004:13. Stockholm: Elanders Gotab AB

Elektroniska källor

- 10 punkter = *10 punkter för en bättre sexualundervisning i skolan*, 2004. RFSU
<http://www.rfsu.se/upload/skolsajten/rfsuaterial.pdf> 2008-05-08
- Biologi = *Kursplan för biologi*. Skolverket.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=24&skolform=11&id=3879&extraId=2087> 2008-05-19

- Centerwall, Erik, 2000. "Kärlek känns! Förstår du?" *Samtal om sexualitet och samlevnad i skolan*. 2:a uppl. Referensmaterial från Skolverket. www.skolverket.se 2008-05-08
- Danielsson, Maria – Sundström, Kajsa, 2005. *Reproduktiv hälsa i ett folkhälsoperspektiv*. Socialstyrelsen. <http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2005/8963/2005-112-5.htm> 2008-04-08
- Fjelkner, Metta – Regné, Åsa, 2007. "Lärarna klarar inte att undervisa om sex", *Dagens Nyheter*, 2007-11-07.
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=713044> 2008-04-15
- Kartläggning = *Kartläggning av sex- och samlevnadsundervisning på Sveriges lärarutbildningar*. 2004, RFSU.
<http://www.rfsu.se/upload/skolsajten/Kartl%E4ggning%20av%20sex....pdf> 2008-05-08
- Kvalitetsgranskningar = *Nationella kvalitetsgranskningar 1999*. Skolverkets rapport nr 180.
www.skolverket.se 2008-05-08
- Lpo 94 = *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Skolverkets publikation. www.skolverket.se 2008-05-08
- Lpf 94 = *Läroplan för de frivilliga skolformerna*. Skolverkets publikation. www.skolverket.se 2008-05-08
- Modigh, Fredrik, 2000. *En fördjupad studie om värdegrunden*. Dnr 2000:1613, Skolverket.
www.skolverket.se 2008-05-08
- Regeringen = *Regeringens Proposition 2002/03:35 Mål för folkhälsan*
<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1259> 2008-04-28
- Religionskunskap = *Kursplan för religionskunskap*. Skolverket.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=24&skolform=11&id=3886&extraId=2087> 2008-05-19
- RFSU 1 = *RFSU - gruppen Malmö*. <http://www.rfsu.se/rfsu-gruppen.asp> 2008-05-08
- RFSU 2 = *Hur arbetar RFSU?*. http://www.rfsu.se/hur_arbetar_rfsu_.asp 2008-05-08
- Samhällskunskap = *Kursplan för samhällskunskap*. Skolverket.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0708&infotyp=24&skolform=11&id=3887&extraId=2087> 2008-05-19
- Samlevnad = Nationalencyklopedin sökord: samlevnad
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=O306932&i_word=samlevnad 2008-05-22

Sexualitet = Nationalencyklopedin sökord: sexualitet

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=304072 2008-05-22

Smittskyddsinstitutet 1 = *Statistik för klamydiainfektion.*

<http://www.smittskyddsinstitutet.se/statistik/klamydiainfektion/> 2008-04-08

Smittskyddsinstitutet 2 = *Klamydiaspridningen måste stoppas.*

<http://www.smittskyddsinstitutet.se/presstjanst/pressmeddelanden-och-pressinbjudningar/2007/klamydiaspridningen-maste-stoppas/> 2008-04-08

Smittskyddsinstitutet 3 = *Klamydia fortsätter att öka bland unga.*

<http://www.smittskyddsinstitutet.se/presstjanst/pressmeddelanden-och-pressinbjudningar/2008/klamydia-fortsatter-att-oka-bland-unga/> 2008-05-05

Socialdepartementet = *Regeringen tillsätter arbetsgrupp för att förebygga oönskade*

tonårsgraviditeter. <http://www.regeringen.se/sb/d/10474/a/102777> 2008-04-15

Wiksten-Alströmer, Marianne, 2006. "Ungdomsmottagningar – nätverk med helhetssyn på ungas problem" i *Läkartidningen.se*. 2006-01-31.

<http://www.lakartidningen.se/07engine.php?articleId=2990> 2008-05-12

Muntliga källor

Respondent A = Representant för Ungdomsmottagningen Triangeln, 2008-04-23

Respondent B = Representant för RFSU Malmö, 2008-04-30

Respondent C = Lärarutbildare på Lärarutbildningen Malmö Högskola 2008-05-08

Respondent D = Samhällskunskapslärare på gymnasieskola i Malmö 2008-05-16

Respondent E = SO-lärare på grundskola i Malmö 2008-05-19

Bilaga 1

Intervjuguide: Ungdomsmottagningen, Respondent A

TEMA 1: Generella frågor om deras arbete

1. Vad är er huvudsakliga uppgift?
2. Vi har förstått att det ibland har varit svårt för er på ungdomsmottagningen att nå ut till pojkar. Arbetar ni i Malmö speciellt för att nå just pojkar? I så fall, hur?
3. Hur ser den typiska besökaren ut som själv söker rådgivning, med tanke på t.ex. kön och ålder samt vilket ärende hon/han kommer i?
4. Har ni något samarbete med RFSU?

TEMA 2: Samarbete med skolan och synen på skolans roll när det gäller sexualupplysning?

5. Hur viktigt tror du att skolan är när det gäller sexualupplysning till unga?
6. Har ni något samarbete med skolorna i Malmö? Hur ser i så fall detta samarbete ut?
7. Vem tar initiativet till detta eventuella samarbete?
8. Hur tycker du att skolan tacklar sitt uppdrag som kunskapspridare när det gäller sexualundervisning och information när det gäller sexuellt överförbara sjukdomar?
9. Vilken form anser du att sex och samlevnadsundervisningen bör ha i skolan? Hur når man bäst fram till eleverna?
10. I vilka åldrar tycker du att det är mest lämpligt att undervisa om ämnet?
11. Inom vilka ämnen bör man ta upp sex och samlevnadsundervisningen?
12. Har ni något samarbete med lärarstudenter?
13. Bör man, i sex och samlevnadsupplysning dela upp flickor och pojkar i olika grupper?

TEMA 3: STD/STI som ett samhällsproblem.

14. Arbetar ni aktivt för att förebygga könssjukdomar bland ungdomar? Hur ser i så fall detta arbete ut?
15. Finns det skillnader mellan flickor och pojkar som ni märker här i ert arbete, t.ex. när det gäller sexualvanor och preventivmedelsanvändande?
16. Tycker du att ungdomars attityder och sexualvanor förändrats de senaste åren?
17. När det gäller att testa sig för könssjukdomar, är majoriteten flickor eller pojkar?
18. När en person testas positivt, vad är era rutiner?

19. Hur upplever du att smittspårningen fungerar?
20. När ungdomar är hos er för att t.ex. testa eller få besked om könssjukdomar, hur uppfattar du att de upplever situationen? Vilken känsla tror du infinner sig hos dem?
21. Klamydia har ökat väldigt mycket och nu muterat sig, hur ser du på det?
22. Vad tror du är största anledningen till att klamydia ökat i så stor grad?
23. Hur är din inställning till klamydiatest som en tjänst på Internet?
24. Personer under 18 kan inte göra dessa tester, hur ser du på det?
25. Vad tror ni att just ni kan göra för att minska t.ex. klamydiaspridningen? Vilka andra arenor kan bidra till en minskning och vad borde i så fall göras annorlunda?

Bilaga 2

Intervjuguide: RFSU, Respondent B

TEMA 1: Generella frågor om RFSU: s verksamhet på lokalnivå.

1. Vad är er huvudsakliga uppgift?
2. Vem riktar sig ert arbete främst åt? Ungdomar, vuxna, homo-/hetero-/ bi- /transsexuella personer, män/pojkar, kvinnor/flickor etc.?
3. Vem söker upp er? Vilka ungdomar? Vilka är de vanligaste frågorna som framförs?
4. När det gäller er telefonrådgivning undrar vi vem som ringer, vilket ärende är det vanligaste? Kan man vara anonym? Görs uppföljning i de olika ärendena?
5. Tycker du att Internet är ett bra forum för ungdomar att söka sig information i sex- och samlevnadsfrågor? Vilket syfte fyller frågelådan?
6. Enligt er hemsida genomfördes nyligen en kampanj - ”Fashion against AIDS”. Vad kan man säga att syftet med denna kampanj är? Hur blev mottagandet? Vilken var målgruppen? Vilket var syftet? Varför väljer man AIDS och inte klamydia eller någon av de vanligare sjukdomarna?
7. Vilka övriga aktiviteter vill du lyfta fram? Har ni någon aktivitet/kampanj som riktar sig specifikt mot problematiken med ökande tonårsgraviditeter och klamydiainfektioner?
8. Anslagen från regeringen bör ökas tycker RFSU. Vad kan ökade resurser bidra med i er verksamhet rent konkret?
9. Har ni något samarbete med exempelvis ungdomsmottagningen här i Malmö?

TEMA 2: Samarbete med skolan och synen på skolans roll när det gäller sexualupplysning.

10. Skolan är den bästa förmedlaren när det gäller sex- och samlevnadsfrågor enligt er, detta blir tydligt i det arbete som riktar sig till att utbilda skolinformatörer som ska fånga samt informera elever. Vem utbildar ni? Hur är utbildningen upplagd?
11. Hur ser kontakten med skolan ut?
12. Vem tar initiativ till kontakt – skolan eller RFSU?

13. Hur anser du att skolan tacklar sitt uppdrag som kunskapsspridare när det gäller sexualupplysning.
14. Enligt er hemsida så jobbar RFSU med att ta fram nya kursplaner för grundskolans sex- och samlevnadsundervisning. Vet du något om hur detta arbete går till? Varför anses det att det behövs nya kursplaner?
15. När ni jobbar med ungdomar ser vi att ni delar upp dem i tjej- respektive killgrupper, varför?
16. Har ni något samarbete med lärarstuderande?
17. Vilken form anser du att sex- och samlevnadsundervisningen bör ha i skolan? Hur når man bäst fram till eleverna?
18. I vilka åldrar är det lämpligt att undervisa i ämnet?
19. Inom vilket/vilka ämnen bör man ta upp sex- och samlevnadsundervisning?

TEMA 3: STD/STI som samhällsproblem.

20. Hur jobbar ni inom RFSU för att förhindra spridningen av STD/STI?
21. Vad tror du är den största orsaken till att andelen tonårsgraviditeter och klamydiafall ökar dramatiskt?
22. Tycker du att ungdomars attityd angående kondom användande har förändrats genom åren?
23. Ser du någon skillnad i attityden till preventivmedelsanvändande och sexualvanor när det gäller flickor och pojkar?
24. Hur är din inställning till klamydiatest som en tjänst på Internet?
25. Vad tycker du om att dessa test endast är till för de personer som fyllt 18 år?

Bilaga 3

Intervjuguide: Lärarutbildare, Respondent C

TEMA 1: Generella frågor om arbetet på MAH lärarutbildning

1. Vad är ditt förhållande till sex- och samlevnadsundervisning?
2. Erbjuds lärarstudenter på LUT undervisning i sex- och samlevnadsämnet? Varför togs det bort? Hur ser du på det?
3. Finns det resurser på LUT som är behöriga att undervisa i detta ämne?
4. Är det viktigt med sexualundervisning på lärarutbildningen? Varför?
5. Hur anser du att formen för den undervisningen bör se ut på LUT? Samarbete med andra sexualupplysare?
6. Bör det vara ett obligatoriskt ämne för alla lärarstudenter?

TEMA2: Synen på skolans roll när det gäller sexualupplysning?

7. Hur viktigt tror du att skolan är när det gäller sexualupplysning till unga?
8. Hur tycker du att skolan tacklar sitt uppdrag som kunskapspridare när det gäller sexualundervisning och information när det gäller sexuellt överförbara sjukdomar?
9. Tror du att dagens lärare generellt är kompetenta nog att ta hand om sex och samlevnadsundervisning?
10. Under vilket ämne/vilka ämnen är sex och samlevnadsundervisningen mest passande?
11. Kan du se någon problematik med att sex- och samlevnadsundervisningen behandlas ämnesöverskridande?
12. Hur ser du på att det är rektorn som har ansvaret för att implementera sex- och samlevnadsundervisningen? Är det den bästa lösningen enligt dig?
13. Vilken form anser du att sex och samlevnadsundervisningen bör ha? Hur når man bäst fram till eleverna?
14. I vilka åldrar tycker du att det är mest lämpligt att undervisa i ämnet?
15. Bör man, i sex och samlevnadsupplysningen dela upp flickor och pojkar i olika grupper? Motivera varför du tycker så.

TEMA 3: STD/STI som ett samhällsproblem.

16. Vad tror du är största anledningen till att klamydia ökat i så stor grad?
17. Anser du att skolan har ett ansvar för att STD/STI ökat så mycket de senaste åren?
18. Vad tror du måste göras för att minska klamydiaspridningen?

Bilaga 4

Intervjuguide: Lärare, Respondent D och E

1. Vad har du för bakgrund och utbildning?
2. Har du utbildning i sex och samlevnad?
3. Håller du i någon sex- och samlevnadsundervisning?
4. Hur känner du inför att undervisa i sex och samlevnad?
5. Har skolan någon handlingsplan vad gäller undervisning i sex och samlevnad?
6. Vad har du för syn på ämnet sex och samlevnad i skolan?
7. Vad har du för syn på sex och samlevnad som ämne på lärarutbildningar?
8. Hur tänker du när det gäller sex och samlevnad och könsroller?